

METODERAPPORT · SKUP 2023

MILLIARDÆREN

MARGRETE KONSTAD, ESPEN RASMUSSEN, SISSEL LYNUM,
RUNE PETTER NESS OG LAJLA ELLINGSEN

Innsendere:

Margrete Konstad
Sissel Lynum
Espen Rasmussen
Rune Petter Ness
Lajla Ellingsen

Takk til:

Jacob Storgaard Jensen og Agne Ødegaard (design og utvikling), Stian Wallum, Ståle Langørgen, Stian Hansen, Marit Nygård, Line Pevik, Kristine Holmelid (SUJO), Kristine Foss/Sindre Medalen (Presseforbundet). Og Fritt Ord, som støttet prosjektet.

Kontaktperson:

Lajla Ellingsen, gravesjef Adresseavisen
Lajla.ellingsen@adresseavisen.no
Tlf: 95198717

Sentrale publiseringer:

[Milliardærens «vaktmestere»](#), 24. mai 2023 (også publisert på polsk)

[Startet med én leilighet, nå er han milliardær](#), 24. mai 2023

[Etterlyst: Politiet](#), 30. mai 2023

[Stormingen av Støren Hotel](#), 1. juni 2023

[Slik har det offentlige bidratt til å bygge milliardærens formue](#), 15. august 2023

[Farlig forfall](#), 3. september 2023

De 38 andre artiklene i serien ligger i publiseringsliste i vedlegg.

Øvrige vedlegg:

Vi har lagt ved enkelte dokumenter fordi vi tror de kan være nyttige for andre: En juridisk vurdering om taushetsplikt for ansatte vi brukte for å trygge kilder, en mer detaljert beskrivelse av hvordan vi brukte KI og en kjennelse fra Trøndelag tingrett som kan brukes til å tvinge fram innsyn hos forliksrådet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
2	Dette avslørte vi	1
3	Starten - politietterforskning og kildejakt	2
3.1	Bygge oversikt over kildene, uten kontakt med kildene	2
3.2	Et halvår med skjulte samtaler - dokumenter i parkeringskjeller	3
3.3	Hvordan finne hull i en politietterforskning	3
4	Milliardæren og menneskene – finne modus operandi	4
4.1	Hvordan dokumentere skjult utnyttning	4
4.2	Kildekritikken som metode	5
4.3	Finne vei i pensjonskaoset – og oppdage et hull	6
4.4	Hvordan åpne lukkede kilder som frykter rettslige konsekvenser av å snakke	8
4.5	Jakten på lekkasjer	8
5	Milliardæren og millionene - slik fulgte vi pengene	9
5.1	Hvordan finne ut hva noen har eid	9
5.2	Hvordan gjøre funn i regnskap	9
5.3	Observasjon som metode – vi må se at vaskerne vasker	10
5.4	Hvordan finne offentlige etaters millionbidrag til et privat konsern	11
5.5	Hvorfor ble akkurat det en rekord-hytte?	11
6	Milliardæren og tilsynsmyndighetens utilstrekkelighet	12
6.1	Systematisering av 25 år med tilsyn og et KI-eksperiment	12
6.2	Mangelen på konsekvenser fra tilsynsmyndighetene kommer til syne	13
6.3	Hvordan avsløre det tilsynsmyndighetene ikke vet	13
7	Motstand	13
7.1	Milliardærens makt, kilders frykt?	13
7.2	Kampen med forliksrådet for innsyn	14
7.3	Språk som barriere	14
7.4	Hvordan finne milliardæren som ikke vil bli funnet. Vårt eneste møte.	14
7.5	Imøtegåelse-maraton	15
7.6	PFU-klagene	15
7.7	Rettslige skritt nødvendig for å få aksjeeierbok	15
7.8	Mangel på sammenstillinger som tillater navnesøk i offentlige papirer	15
7.9	Offentlige aktører – fragmentert ansvar og usikker informasjon	16
7.10	Uforståelig innsynspraksis hos Arbeidstilsynet	16
8	Etikk	16
8.1	Kan vi bruke politidokumenter fra en etterforskning som er henlagt?	16

8.2	Reell imøtegåelse. Svært god tid.....	16
8.3	Lar være å publisere gode saker av hensyn til tredjepart	16
8.4	Navn- og bildebruk.....	17
8.5	Når en hovedkilde dør før publisering	17
9	Konsekvenser	17
10	Organisering av arbeidet.....	20

Vedlegg:

Vedlegg 1: Publiseringsliste

Vedlegg 2: Innsynsbejæringen prosjektet startet med

Vedlegg 3: Juridisk vurdering av arbeidernes ytringsmulighet

Vedlegg 4: Metode for KI-eksperimentet

Vedlegg 5: Kjennelse om innsyn i forliksrådets dokumenter

1 Innledning

Francis Hay. Det er noen år siden han dukket opp på Kapitals liste over de mest formuende i landet. Målt i penger er eiendomsinvestoren en vandrende suksesshistorie i Trondheims næringsliv, nå nest rikest i byen - god for 2 milliarder kroner. Men milliardæren er mediesky. Det finnes få bilder av ham, og han er aldri skikkelig intervjuet i regionens største avis. Adresseavisen har heller aldri ettergått forretningene hans i sin fulle bredde, ikke før nå.

Etter et omfattende kilde- og innsynsarbeid kan vi avsløre at både polske og norske arbeidere har blitt utnyttet i årevis i milliardærens konsern - rett foran øynene på tilsynsmyndigheter og politiet. Vi avdekker at det offentlige har bidratt med store pengebeløp til formuen, i samme periode som arbeidere ble underbetalt. Avisen avdekker også farlige forhold ved milliardærens bygg.

Adresseavisens graveserie førte til strakstiltak hos flere offentlige aktører, selvkritikk hos politiet og ny politikk for offentlig pengebruk i Trondheim. Da vi startet arbeidet, var vi redde for at folk ikke vil bry seg om arbeidsforholdene for polske arbeidere og lavtlønnede hotellansatte. Det trengte vi ikke være. Serien har engasjert hele byen og satt nye leserekorder.

2 Dette avslørte vi

- Vi avslørte at det er mulig å bygge seg opp til å bli en av Trondheims mektigste forretningsmenn, helt på siden av det seriøse arbeidslivet. Francis Hay har drevet konsernet i strid med lover og regler, uten at det har fått noen konsekvenser.
- Vi avslørte hvordan Francis Hay i årevis har utnyttet polske arbeidere i sitt selskap Norinvest. Han gjorde arbeiderne avhengige av arbeidsgiveren, blant annet ved at de ikke fikk egen postkasse, de mottok ikke lønnslipper, de fikk ikke feriepenger, og de ble innlosjert på Hay sine eiendommer. Noen måtte sove på byggeplasser i lengre perioder. Han unnlot å betale minstelønn og kalte arbeiderne vaktmestere, selv om de i realiteten jobbet med byggeprosjekter. Milliardæren skylder polakkene store summer.
- Vi avslørte utnytting av norske arbeidere i Norinvest, ved Støren Hotel. Internkommunikasjon avdekket at det var konsernsjef Francis Hay selv som styrte hotellet – under et detaljert kontrollregime. Vi dokumenterte at de ansatte kvinnene verken fikk den lønna eller feriepengene de skulle ha - og ingen pensjon. De jobbet langt mer enn de skulle, ble utskjelt for bagateller, ble trukket i lønn for bedriftskostnader og fikk kniven på strupen: Enten frasi seg lønn, eller miste jobben. Sentrale medarbeidere ble avskjediget på dagen.
- Vi avslørte at det offentlige, ved flere statlige etater og Trondheim kommune, har vært en stor bidragsyter til Hays formue. Det offentlige har betalt over 300 millioner kroner til Norinvest, uten å stille spørsmål ved arbeidsforholdene i Norinvest.
- Vi avslørte hull i regelverket: Når det offentlige inngår kjøpekontrakter, må de kontrollere arbeidsforholdene til de som gjør jobben. Det slipper de når de inngår leiekontrakter.
- Vi avslørte store mangler i politietterforskningen mot Norinvest og Francis Hay. Etterforskningen hadde lange perioder med stillstand og mange løse tråder. Samarbeidet mellom etatene i regjeringens storsatsning mot arbeidslivskriminalitet viste store svakheter.

- Vi avslørte at Hay solgte en sliten hytte til sitt eget selskap til rekordpris for området. Det gjør at man kan stille spørsmål ved om dette i realiteten er et skjult utbytte fra selskapet til eieren, mente forretningsadvokat.
- Vi avslørte at Norinvest driver et ulovlig vaskebyrå. Dette selskapet vasker trappene inn til lokaler leid av offentlige etater.
- Vi avslørte at Hay er blant utflytterne til skatteparadiset Sveits, og at han hadde overført de fleste av sine private eiendommer til sine barn.
- Vi avslørte at ingen tilsynsmyndigheter har ansvar for å sjekke om enkeltpersoner får riktig pensjon.
- Vi avslørte store problemer og regelbrudd ved en lang rekke av Norinvests eiendommer. Deriblant direkte brannfarlige forhold i verneverdig trehusbebyggelse i Trondheim sentrum og ved to av byens hoteller. Og at tilsynsmyndighetene hadde utvist stor tålmodighet med stadige avvik.
- Vi avslørte at byens kommende ordfører, Kent Ranum (H), har hatt en turbulent og angstpreget relasjon til Francis Hay, både forretningsmessig og privat. Avsløringen gav offentligheten viktig innsyn i forholdet mellom en av byens rikeste eiendomsaktører og den nye ordføreren.
- Vi avslørte at en betydelig andel av arbeidskraften ved Støren Hotel var finansiert av Nav. Dette har skjedd samtidig med at Arbeidstilsynet har funnet alvorlige avvik ved hotellet.
- Vi avslørte at Trondheim kommune har betalt millioner til en bankkonto som stod registrert på Francis Hay privat, da de leide lokaler eid av Norinvest. Samt at Norinvest har feilfakturert kommunen flere ganger. Norinvest forsikrer oss om at den private kontoen er brukt som bedriftskonto.

3 Starten - politietterforskning og kildejakt

I 2018 ble en av Trondheims mektigste forretningsmenn, Francis Hay og hans konsern Norinvest, anmeldt av Arbeidstilsynet for underbetaling av polske arbeidere i sitt eiendoms konsern. Politiet sikter ham i tillegg for bedrageri og regnskapsovertredelse.

Politisaken blir henlagt på bevisets stilling. Men kan nettopp det være starten på et mulig spennende prosjekt? Vi bestemmer oss for å benytte oss av journalist-smutthullet i politiregisterforskriften § 27-2 tredje ledd og viser til Riksadvokatens veileder om innsyn i straffesaksdokumenter (se innsynsbejæring til politiet, vedlegg 2). Politiet ga oss medhold og innvilget et såkalt kontrollert innsyn i 3600 sider etterforskningsdokumenter, i tillegg til avhør på tape. Hvorfor politiet mener at vi har saklig grunn for vårt krav, men samtidig gjør det vanskeligst mulig å gjennomføre innsynet, vet vi ikke. Samtlige fire journalister måtte bruke veldig mange timer på politihuset, under oppsyn. Prosjektet var i gang.

3.1 Bygge oversikt over kildene, uten kontakt med kildene

Det blir raskt klart at politidokumentene gir oss mange spørsmål, kaotisk mye informasjon, men likevel få svar. Og at dette kommer til å bli et prosjekt der vi må grave dypere enn politidokumentene. Politidokumentene bestod av en rekke avhør, beslag av timelister, e-poster og interne dokumenter fra konsernet. Noe av det viktigste vi fant i politidokumentene, var innblikk i Hay sitt modus operandi – og en viss oversikt over de viktigste kildene for oss å få kontakt med.

Vi trenger å komme i kontakt med arbeiderne selv - og vi trenger dokumentasjon. Så da er det bare å begynne å ringe arbeidere? Nei. Politidokumentene gir oss gamle ansattlister med en rekke polske navn og telefonnumre. Dersom Hay får vite at vi jobber med å ettergå hans forretninger, tror vi nemlig at sannsynligheten er stor for at tilgang til viktige kilder strupes før vi har fått kontakt. Dette fordi hovedkildene, utenlandske arbeidere, uttrykker redsel for å snakke i avhør. Og dessuten: De fleste telefonnumrene vi finner, viser seg å være registrert på Francis Hay selv. Vi bruker derfor politidokumentene til å hente så mye informasjon som mulig om de aktuelle kildene i tilknytning til bedriften. Hvem er på lag med Hay, og er det noen som ikke er det? Hvordan er arbeiderne organisert, hvem leder arbeidene, hvem håndterer timelistene? Vi finner ut hvor de bor, hvem de er gift med, hvor de har jobba før. Og vi noterer oss små detaljer som kan hjelpe oss med å få den enkeltes tillit ved første kontakt, ved å vise at vi vet hva vi gjør og hva vi er i stand til å finne ut - helt uten deres hjelp. Ingen av kildene må få tro at det er deres bidrag som avgjør om vi kommer i mål med en sak, da tror vi ikke at de sårbare kildene vil stille opp mot den mektige milliardæren. Og det skal vise seg at vi har rett. Detaljene vi finner i disse dokumentene, skal vise seg å bli helt avgjørende, i et meget utfordrende og tidkrevende kildearbeid.

3.2 Et halvår med skjulte samtaler- dokumenter i parkeringskjeller

Det starter med polske Krzysztof. Sommeren 2022 ringer vi ham. Vi vet nå en del om ham og hans liv i Norinvest. Vi treffer blink. Til vår store lettelse går han med på å treffe oss, under forutsetning av at ingen får vite om det. Det er tydelig at vi trenger en tolk for å få høre Krzysztof sin historie, og vi får en avtale med en tolk som skal bli veldig viktig for prosjektet. Noe intervju er det ikke, men han går med på å fortelle. Og det han forteller, sjokkerer oss. Har dette skjedd? Mens Arbeidstilsynet har ført tilsyn med bedriften han jobber i? Krzysztof har ingen dokumentasjon, ingen fungerende mailadresse og ingen bilder på telefonen. Vi innser at det blir en enorm jobb å verifisere historien hans.

«Nie» (polsk for nei) er svaret vi lenge får fra de andre polske arbeiderne som blir spurt. Hva skulle vitsen være med å snakke med avisa? Alle er redde for at det vil få konsekvenser for dem om de snakker, også om de stiller opp anonymt. Noen vil skjønne hvem det er, Hay vil få vite det, og det vil gå utover deres jobbmuligheter i Norge, er frykten. Det gjelder også for de som ikke lenger jobber hos Hay, for de vet at Hay er mektig i næringslivet i Trondheim. Vi kan ikke si at frykten er ubegrunnet. Vi kan bare gjøre vårt for å trygge kildene på kildevern og at de skal få beholde kontrollen over sin historie, også etter å ha møtt oss. Til slutt får vi noen «da» (ja) til å møtes. Vi oppnår etter hvert gjentatte møter med åtte kilder. Tre av dem ender med å stille opp med navn og bilde på trykk. Alle møter skjer i hemmelighet, og i første omgang uten noen avtale om å kunne skrive et ord av det de sier. Noen går kun med på å møte oss hvis vi tar dem med på en kjøretur i en privat bil uten å vise oss noe sted. Det fører til en rekke møter på kjøretur, der timelister, private skattepapirer og Nav-papirer gjennomgås eller overleveres fra en busslomme på Melhus eller i parkeringshus langt fra Norinvests kontorer. Alltid med tolk.

Vi startet med kildemøtene i september 2022. Først i mai 2023 får vi avklart at noen av dem vil fortelle sin historie på trykk.

3.3 Hvordan finne hull i en politietterforskning

Et selvstendig mål i prosjektet er å ettergå politiets arbeid i saken mot Hay. For her har vi jo et eksempel på en kjent utfordring: Politiet har en tendens til å henlegge anmeldelser fra

Arbeidstilsynet. «Arbeidstilsynet ser svært alvorlig på denne saken», skriver de. Når saken blir henlagt, klager både Skatteetaten og Arbeidstilsynet på det.

For å finne hullene i politidokumentene, starter vi med tidslinjen: Når ble anmeldelsen levert, når ble første etterforskningskritt gjort, når ble avhør gjort, når ble det videre fremgang i saken og når ble saken henlagt? Vi finner et stort hull i tidslinja, i form av en lang periode der det ikke produseres noen nye dokumenter i saken. Politiet tar selvkritikk på tidsbruken i intervju med oss. Videre blir det tydelig at det er en rekke spor i saken som ikke er fulgt helt i mål av politiet. Spørsmål som ikke er stilt, vitner som ikke er avhørt og kompliserte hypoteser. Vi ser blant annet at Hay har opprettet et AS i en utenlandsk arbeiders navn, men politiet stiller ingen spørsmål om ID-tyveri. For å ettergå påstander om underbetaling av arbeidere, har de timelister for en viss periode, men samler ikke timelister for hele perioden for siktelsen de selv har skrevet. Norinvest mangler dokumenter de er lovpålagt å ha, men det blir ikke forfulgt. Et spørsmål som melder seg, er hvem som har ansvar for å holde tråden i etterforskningen. Seks ulike personer har vært innom de to ledende rollene i etterforskningen. Det ble for mange bytter av ansvarlig, for seindrektig etterforskning og for dårlig kontroll av Arbeidstilsynets bidrag i saken, erkjenner politiet i intervju med Adresseavisen. Det vi ser i politidokumentene, gjør at vi forstår at vi må gå videre inn i to spor: Følge pengene i Hays milliardkonsern og ettergå arbeidsforholdene i konsernet.

4 Milliardæren og menneskene – finne modus operandi

I tillegg til det arbeidere fortalte oss om hvordan det var å jobbe i Norinvest, hadde vi to hypoteser: At arbeidere i Norinvest gikk glipp av penger de selv ikke visste at de hadde krav på. At Hay og Norinvest utnyttet systemet på en måte som gjorde at Staten gikk glipp av skattepenger. Dette fordi vi så tydelige tegn i politidokumentene på at papirarbeidet i Norinvest ikke var som det skulle være.

4.1 Hvordan dokumentere skjult utnyttning

De polske kildene vi jobbet med, hadde ingen spor å vise oss etter sine årelange arbeidsliv i Norge. Ingen lønnslipper, ingen e-postadresser, ingen bilder. De husket heller ikke alle detaljer i sin egen historie, skulle det vise seg. Årene går jo fort, og det kan være vanskelig å huske akkurat hva som skjedde når. Særlig når man mangler referansepunkter i egne papirer på sitt eget språk.

Vi begynte med de mest elementære spørsmålene. Når kom du til Norge? Hvor bodde du da du kom hit første gang? Svarene var lite tilfredsstillende for vårt formål og av typen «for omtrent tolv eller tretten år siden» og «i et av Hay sine bygg». Men hvilken dato og på hvilken adresse? Vi spurte hva de hadde fått i lønn og fikk like omtrentlige svar, av typen «i de første årene fikk jeg 70 kroner timen, etter en stund begynte jeg å få 90 kroner timen». Vi forstod at vi kom til å trenge full tilgang til de papirene som finnes om deres liv i Norge. Vi ba derfor om deres tillit til å få sitte ved deres side når de logget inn med sin personlige innloggingsinformasjon hos alle norske etater.

Vi startet med å se på skatteoppgjør hos Skatteetaten og sjekke historikk hos Nav, men innså etter hvert at vi trengte mer. Kildene logget seg inn hos det offentlige Norge og lot avisen gå gjennom personsensitiv informasjon. Slik kunne vi kontrollere deres historie, og ikke minst sjekke om arbeidsgivers historie om sine ansatte stemmer.

Dette sjekket vi:

Skatteetaten: Vi lastet ned og finkjemmet alle skatteoppgjør for alle våre kilder. For arbeidere som hadde vært i Norge lenger enn de ti årene skatteoppgjørene ligger lagret, søkte vi Skatteetaten om innsyn i eldre skatteopplysninger. For én arbeider får vi napp. *Skattekort* finnes også hos Skatteetaten. Her står det hvilken skatteprosent det er meningen at Norinvest skal betale. På Skatteetaten sine sider finner man, med noen klikk, hva som er meldt inn i *feriepenger* fra arbeidsgiver de siste åra.

Folkeregisteret: Den daterte adressehistorikken til hver enkeltperson ligger dessverre ikke lenger åpent i registeret som journalister har tilgang til. Via «min side» hos Skatteetaten søker vi, sammen med de polske arbeiderne, om å få tilsendt deres fulle adressehistorikk i Norge.

Nav: Innlogging hos Nav bidrar med ytterligere informasjon om tidslinjen for hver enkelt arbeiders arbeidsliv i Norge, samtidig som vi får sjekket hvilke ytelser de har fått. En rekke polske arbeidere frigrir Nav fra taushetsplikten overfor oss, slik at vi får full tilgang til deres historikk hos Nav.

Kontoutskrifter: Banker lagrer kontoutskrifter ti år tilbake i tid. Noen banker har utskriftene tilgjengelig på «min side», noen gir dem ut ved forespørsel. To av de polske kildene våre har tidligere hentet ut sine kontoutskrifter og kan dermed gi oss en perm med kontoutskrifter som er eldre enn ti år.

Pensjonsopplysninger: Fra 2021 står navn på pensjonsleverandør oppgitt på «min side» hos Skatteetaten. Men vi lette etter eldre informasjon og måtte derfor starte med å finne ut hvilken pensjonsleverandør Norinvest hadde brukt i årene vi undersøkte. Deretter logget vi inn hos denne leverandøren og lastet ned årsoppgjøret for pensjonen for alle årene de hadde tilgjengelig. For noen lå ikke denne informasjonen på «min side», og vi måtte kontakte leverandøren for å få dokumentene. Se eget metodepunkt om å finne vei i pensjonskaoset.

Lønnslipper: Det fantes noen få eksempler på lønnslipper for polakkene. Men før politiet åpnet sin etterforskning, stod det ikke på slippene hvor mange timer arbeid lønna var betaling for. Vi sammenliknet de lønnslippene vi fant med utbetalinger på bankkonto, og dette stemte ikke alltid.

Denne gjennomgangen gav en rekke funn av uregelmessigheter når det gjelder bo- og arbeidsforhold for polakkene og tillot oss å kartlegge sentrale deler av arbeidernes liv i Norge. Ett eksempel på et slikt funn, er at vi oppdaget at polske Krzysztof var registrert bosatt hos intetanende naboer av Hay, i en periode der han i realiteten var uten fast bosted.

4.2 Kildekritikken som metode

Det er mulig å tenke seg at arbeidere som mener de skulle ha fått høyere lønn, forteller usanne historier om sin sjef. Vi ønsket for all del ikke å bli stående igjen med en historie der det ender med å være 'ord mot ord' på alle punkt. Og som en bonus: Ved å gjøre kildekritiske undersøkelser kan vi komme til å finne ut mer enn det kildene selv kan fortelle oss. Vi har derfor brukt mye tid og krefter på å kryssjekke det arbeiderne forteller oss. Fire eksempler:

- **Kryssjekk av opplysninger via innsyn i offentlige papirer**

På et tidspunkt ble det viktig for oss å vite om en arbeider var i Norge, på jobb for Hay, på et gitt tidspunkt høsten 2005. Vi spurte hva han jobbet med den høsten, og han kunne gi ganske detaljerte opplysninger om et byggeprosjekt på en adresse i Trondheim. Vi søkte deretter innsyn i alle byggesakspapirer på den adressen og fant i papirene at det han beskrev at de gjorde på adressen, faktisk ble gjort på den adressen den høsten.

- **Sjekk av kontoutskrifter for å se om det er sannsynlig at arbeiderne jobbet der de sa**

Vi måtte vite om polske arbeiderne i Norinvest jobbet på et byggeprosjekt bestilt av Trondheim kommune. Vi sjekket gamle kontoutskrifter til arbeidere som vitnet om at de hadde oppholdt seg rundt prosjektets adresse i tidsrommet der arbeidene foregikk. Der fant vi transaksjoner som ble gjort rett etter deres arbeidstid på bensinstasjoner og matbutikker.

- **Finne utenforstående personer som hadde bodd på samme sted som arbeiderne.**

Hadde Krzysztof bodd på et bakrom i et butikklokale på Bakklandet i Trondheim i flere år? Han hadde ingen bilder derfra og kunne dermed ikke bevise detaljer for oss – som at soverommet var uten vindu. Vi kom til at vi måtte prøve å finne ut om det var noen andre som hadde bodd der. Det var ikke spor etter noen utleie i offentlige papirer. I mangel av et mer treffsikkert sted å starte, begynte vi å ringe til naboer. Og vi hadde flaks: Etter ganske kort tid fikk vi nummeret til en tidligere leieboer i lokalene Krzysztof bodde i. Hun fortalte oss om sin tid som hybelboer i det som ikke var en hybel, og om soverommet uten vindu.

- **Spore opp folk som jobbet sammen med kildene for å sjekke informasjon med dem.**

Noen ganger stemte ikke Arbeidstakerregisteret. Når kom Krzysztof til Trondheim? Vi fant ingen annen løsning enn å spore opp noen som visste om Krzysztof på den tiden. Vi fikk vite et navn, som viste seg å være et svært utbredt navn. Vi endte opp med å ringe til alle som hadde dette navnet, og traff til slutt blink.

4.3 Finne vei i pensjonskaoset – og oppdage et hull

Det kontrollerte innsynet hos politiet ga oss muligheten til å høre gjennom avhørene av polakkene som hadde jobbet for Hay. En av dem fortalte noe som var så oppsiktsvekkende at politiet i avhøret ikke virket å tro på det han sa. Arbeideren fortalte at han hadde fått vite at han bare kom til å få 700 kroner i pensjon - etter å ha jobbet for Hay i 20 år. Men pensjon hadde ikke vært undersøkt av Arbeidstilsynet eller politiet i forbindelse med anmeldelsen for underbetaling av arbeidere. Når vi deretter finner en kommentar fra revisoren i et regnskap fra 2009, om at selskapet ikke har etablert pensjonssparing for sine ansatte, bestemmer vi oss for å undersøke saken.

Vi antar at en eller annen offentlig etat har ansvar for å følge med på at enkeltpersoner får riktig pensjonssparing fra arbeidsgiver, men vi blir overrasket over fasiten: Ingen. Ikke Skatteetaten, ikke Arbeidstilsynet, ikke Finanstilsynet. Skatteetaten svarer oss først at de fører tilsyn med om bedrifter har en pensjonsordning for sine ansatte, men det viser seg at det eneste de sjekker, er om bedriftene oppgir å ha en pensjonsordning. Om den enkelte er innmeldt i denne pensjonsordningen – og om hver ansatt får det de har krav på, er det ingen som sjekker. Finansdepartementet svarer at en slik kontroll trolig ville blitt for kostbar. Så hvordan kan vi gjøre den jobben ingen etat gjør – sjekke om Norinvest har betalt pensjonssparing til sine ansatte i alle år? Vi finner ut at Norinvest i mange år har frarøvet ansatte pensjonssparing.

Slik gjorde vi det:

Først måtte vi identifisere de Norinvest-selskapene som hadde ansatte (se beskrivelse i regnskap-avsnittet). I regnskapene til flere av disse fant vi eksempel på at selskapet skrev at de oppfylte kravene til OTP-sparing. Men selskapene hadde ikke opplysninger om hvor mye som eventuelt var spart i pensjon til ansatte – slik de egentlig er pliktig til å oppgi. Herfra var det vanskelig å komme videre. Rådet eksperter ga, var å logge inn på Norsk Pensjon, på den portalen skulle alt stå. En rask sjekk på journalistenes egen historikk der viste at det ikke var tilfelle.

Vi innså at vi ikke kunne komme i mål uten hjelp fra noen mulige «ofre». Det ble starten på en møysommelig prosess med å forsøke å få nåværende eller tidligere ansatte til å bidra. Flere nåværende og tidligere ansatte i Norinvest sa ja til å stille opp. Dermed startet innloggingskarusellen. Sammen med kildene fikk vi logge oss inn der vi hadde behov, for å kunne spore pensjonssparingen deres.

Oversikten over egen pensjonskonto hos Norsk Pensjon er en lapskaus av tidligere pensjonsavtaler, der man skal kunne se summen fra de ulike ordningene man har hatt. Problemet er at det ikke står noe om hvilken arbeidsgiver pengene kommer fra. Dermed er det heller ikke her mulig å ettergå om man har fått det man har krav på fra hver enkelt arbeidsgiver. Før 2022 måtte man ha over 20 prosent stilling for å ha krav på OTP. For alle som skulle sjekkes, måtte vi derfor først starte med å dokumentere stillingsandel for alle aktuelle år. Den oversikten kan man, riktignok veldig lite tilgjengelig, finne på min side på NAV. Før 2022 fikk man heller ikke pensjonssparing for lønn opp til 1G. Dermed måtte vi også vite for hver enkelt hvor stor inntekt de hadde fra Norinvest-selskapet i hvert enkelt år. Den oversikten finner man enklest i skattemeldingen fra Skatteetaten.

Etter dette satt vi med en oversikt over hvilke ansatte som i hvert enkelt år hadde tilstrekkelig stillingsandel og lønn til å ha krav på pensjonssparing. Vi trengte deretter å vite hvilken pensjonsordning Norinvest hadde brukt i ulike deler av sin virksomhet. For ansatte ved Støren Hotel logget alle på portalen til Norsk Pensjon, for å se hva som var registrert der. På det meste fant vi fire ulike avtaler på en enkeltperson. Via kontakt med selskapene bak avtalene fikk vi bekreftet at ingen av dem stammet fra arbeidsforholdet med Norinvest. Og det til tross for at Norinvest i hotellregnskapet oppga at «Obligatorisk tjenestepensjon betales i henhold til loven». Ingen av de ansatte på det ene hotellet hadde fått pensjonssparing i det hele tatt. Basert på lønnsopplysninger kunne vi også anslå hvor store summer de hadde gått glipp av.

Vi gikk frem på samme måte med de polske arbeiderne. Vi fant ut hvilken pensjonsleverandør de hadde hatt – og gjennom det fant vi ut at de manglet pensjonssparing fra Norinvest i årene 2006-2011. I papirene til polakkene reagerte vi i tillegg på at lønna som var sendt inn til pensjonsleverandøren i årene etter dette, ikke lignet på den lønna som stod i skatteoppgjørene deres for de enkelte årene. Til pensjonsselskapet var det oppgitt samme lønn for alle de polske arbeiderne i mange år. I et Excel-ark sammenstilte vi tallene som var meldt inn til pensjonsselskapene, og lønn fra skatteoppgjøret. Gjennomgangen dokumenterte at underrapporteringen sparte Norinvest for penger og ga polakkene for lite pensjon i årene de faktisk ble inkludert i bedriftens pensjonsordning.

4.4 Hvordan åpne lukkede kilder som frykter rettslige konsekvenser av å snakke
Støren Hotel, et av Hays mindre selskaper, var også siktet i politisaken. Det var et mysterium. Vi fant nemlig ikke noe om Støren Hotel i etterforskningsdokumentene. Vi måtte gjøre det politiet ikke hadde gjort: Dra til Støren.

Første fase: Kartlegge muntlige og skriftlige kilder. Arbeidstakerregisteret, lokale tilsynsmyndigheter og regnskapene fra hotell- og driftsselskap fra 2014 og framover var grunnmuren da researchen startet.

Andre fase: Snakke med flest mulig, få tilgang til dokumenter. Flere av kildene vi snakker med er redde, noen traumatiserte, - i tillegg er de svært synlige i et lite bygdesamfunn. De som snakker, gjør det med løfte om kildebeskyttelse. Ingen ønsker å stå fram. Frykten for represalier går igjen. Det går ikke lang tid før vi kjenner igjen mønstrene fra polakkenes historier. Også her finner vi arbeidstakere som er avhengige av sin arbeidsgiver for å beholde sin arbeidsplass i bygda. De fleste er kvinner, noen snakker ikke norsk. I tillegg utstrakt bruk av utenlandsk arbeidskraft på arbeidstrening via NAV.

Tredje fase – dokumentere muntlige beretninger. Etter hvert sitter vi med flere sterke, fortalte historier, men ingen åpne kilder. Med tillatelse fra ulike kilder, hjelper vi dem med å få oversikt over materiale de selv ikke var klar over at de hadde. Også med kilders tillatelse får vi tilgang til deres kommunikasjon med offentlige myndigheter.

Fjerde fase – åpne lukkede kilder. I fire måneder jobbet vi med å overbevise kilder om å kunne stå fram med navn og bilde. Flere momenter gjorde at vi lyktes: Vi tok oss god tid. Vi kunne tidlig vise at vi hadde stor oversikt over virksomheten totalt, og at vi satt med lekkasjer uavhengig av hva kildene på Støren kunne bidra med – noe som også ga trygghet. Flere var imidlertid engstelige for rettslige represalier, fordi de hadde skrevet under kontrakt med taushetsklausul. Vi utarbeidet derfor et notat med god hjelp fra jurist i Presseforbundet, Kristine Foss, der vi dro opp grensene mellom taushetsbelagt informasjon og ytringer som Grunnlovens §100 er ment å beskytte (les hele notatet «Arbeidstakers rett til å ytres seg» i vedlegg 3). Å ta denne gjennomgangen var en viktig del av beslutningsgrunnlaget for noen av kildene.

4.5 Jakten på lekkasjer

Det gikk tidlig opp for oss at det å få åpne muntlige kilder til dette prosjektet, kom til å sitte veldig langt inne. Desto viktigere at vi skaffet åpne skriftlige kilder. Vi la tre hovedstrategier: Omfattende innsyn i offentlige dokumenter. Omfattende innsyn i rettspleien (se egne punkt). Og til slutt, jakten på det vi ikke hadde krav på: De bedriftsinterne lekkasjene og tilgang på ikke-offentlig nøkkelinfo fra offentlige myndigheter. De skriftlige lekkasjene var førsteprioritet i all vår kontakt med det veldig store antall kilder vi har vært i kontakt med. Politidokumentene var jo ingen lekkasje, men en grunnmur i byggingen av dokumentasjon. De gjorde at vi mer målrettet kunne gå etter ting vi manglet. Hay hadde lagt seg ut med så mange mennesker, ikke minst folk som har vært svært tett på forretningsmannen. Så selv om nesten ingen turte si noe på trykk, var det likevel mulig å få hjelp på annet vis. Også myndighetslekkasjer har vært viktige. Da vil vi nevne spesielt at vi har klart å få ut informasjon fra arbeidstakerregisteret, som sier hvem som er ansatt hvor og når i Norinvest-konsernet. Det har vært helt avgjørende for at vi har vært i stand til å dokumentere det kilder har fortalt, samt misforholdet mellom det konsernet har sagt til politiet og andre – og det som har vært reelt. At journalister ikke har tilgang på arbeidstakerregisteret, er et stort problem for å kunne ettergå useriøse arbeidsgivere.

5 Milliardæren og millionene- slik fulgte vi pengene

I Norinvest forvaltes store summer, men aller mest tid har vi brukt på å følge de små summene. For utnytting av systemer og folk skjer ikke bare med millioner, men med hundrelapper i gangen, skal det vise seg. Som når ansatte ved et hotell må betale selv for vask av hotellets sengetøy, når Hay nekter å betale et purregebyr på 70 kroner til sin egen revisor og det blir sak i forliksrådet. Eller når det innføres bacon-forbud til frokost etter konsernsjefens ordre.

Vi startet med å skaffe oss oversikt over hvordan milliardæren bygde sin formue, hvordan har han blitt så rik?

I dette prosjektet har vi blant annet lest og systematisert info fra 332 regnskap.

5.1 Hvordan finne ut hva noen har eid

Formuen til Francis Hay består i all hovedsak av eiendommene han eier – og de måtte vi skaffe oss en oversikt over, også det som ikke fins i offentlige registre.

Aksjonærregisteret: Mange av Hays eiendomskjøp er gjort gjennom å kjøpe et AS som eier eiendommen. Dermed blir det ikke tinglyst noen endring i Eiendomsregisteret. Gjennom Aksjonærregisteret kunne vi sjekke hvilket år Hay overtok som eier. Et løpende oppdatert Aksjonærregister kunne ha hjulpet oss med mer treffsikre tidspunkt for kjøp.

Eiendomsregisteret, «ovenfra og ned»: Alle Norinvest-selskapene ble søkt opp med organisasjonsnummer, både for nåværende og tidligere eiendommer.

Eiendomsregisteret, «nedenfra og opp»: Det var i noen tilfeller nødvendig å søke på konkrete adresser, for å finne eier. Denne feilen kan trolig knyttes til mangler ved den første digitaliseringen av grunnboken midt på 90-tallet.

Blanko-skjøter: Noen eiendomssalg skjer gjennom såkalt blanko-skjøte. Salget blir da ikke tinglyst, og man slipper dokumentavgift. Offentligheten går også glipp av informasjon om hvem som er den reelle eieren. Vi klarte likevel å dokumentere dette gjennom lekkasjer som vi jobbet aktivt for å sikre oss.

5.2 Hvordan gjøre funn i regnskap

I og med at regnskapsovertredelse var en del av siktelsen mot Hay, ble det naturlig for oss å gå nærmere inn i regnskapene til de mange selskapene i konsernet. I sin nettløsning har Brønnøysundregistrene bare regnskap tilbake til 2010. Eldre regnskap skaffet vi oss derfor fra Dun & Bradstreet. Vi trengte alle regnskapene for alle årene for å sikre oss tilgang til alle noteopplysningene, styreberetningene og revisorrapportene. I tillegg laster vi ned alle relevante regnskapstall for alle selskapene samlet i én Excel-fil fra Dun & Bradstreet, med ti års historikk. Det var nødvendig for å få en enkel oversikt over alle tallene på ett sted og enkelt regne på endringer og nøkkeltall.

Hvordan skal vi angripe alle disse regnskapene? Vi jobber i tre spor:

1. *Lese regnskapene og årsrapportene og se om vi finner noe oppsiktsvekkende.*

Vi var spesielt opptatt av vilkår for arbeiderne i selskapene og leste dermed nøye gjennom opplysninger om antall ansatte versus størrelse på lønnskostnader og pensjonskostnader i regnskapene. Vi finner blant annet et renholdsfirma som står oppgitt med null antall ansatte, men som likevel har lønnskostnader i regnskapet.

2. Bruke regnskapene til å skaffe oversikt over virksomheten i Norinvest.

Den komplette oversikten over regnskapstall ga oss innsikt i en lang rekke forhold om konsernet, blant annet:

- Hvilke bygg som stod tomme og hvor lenge de hadde gjort det. Hvilke eiendommer som var de viktigste pengemaskinene og sørget for høyest inntekter.
- Utvikling i sentrale tall, som inntekter, resultat, gjeld og verdier. I noen tilfeller var notene kilde til hvilket år Hay hadde kjøpt selskapet.
- Opplysninger om kostpris og gevinst på solgte aksjer gjorde at vi blant annet fikk et bilde av Hays gevinst da han solgte Britannia Hotel.
- Vi ba Arbeidstakerregisteret om historikk for antall ansatte per år i selskapene. Vi får lister for 11 selskap, men uten navn på ansatte.

3. Bruke regnskapene som oppslagsverk underveis i arbeidet, når vi kommer over nye momenter vi vil undersøke.

Stadig har vi kommet over nye detaljer som har krevd ny sjekk av regnskapsopplysninger. For eksempel går vi til regnskapene for å se om det faktisk stemmer, når Hay truer ansatte med konkurs hvis de ikke frasier seg lønn. I regnskapet ser vi at selskapet fortsatt betaler godt med husleie til eieren.

5.3 Observasjon som metode – vi må se at vaskerne vasker

Nordic Property Services AS er et Norinvest-firma registrert med næringskoden «rengjøring av bygninger» i Brønnøysundregistrene. I regnskapene til selskapet finner vi minimalt med lønnskostnader og mistenker sosial dumping. Vi trenger å finne navn på noen ansatte, men hvordan?

Renholdsbedriften er ikke en del av politietterforskningen. Det eneste navnet vi har, er navnet på den som er registrert daglig leder i selskapet. Men er han egentlig daglig leder? Vi merker oss at han er den samme spanske arbeideren som ifølge politidokumentene fikk et selskap opprettet i sitt navn uten å vite det. Vi ser ingen annen løsning enn å gjøre forsøk på å få en lekkasje av en ansattliste fra arbeidstakerregisteret, som mediene ikke har innsyn i. Vi kartlegger hvem som sitter på denne informasjonen, og det gjør ansatte i Skatteetaten, Nav og Arbeidstilsynet. Ved hjelp av kilder får vi først en håndskrevet lapp med navnet på alle som har jobba i Nordic Property Services. Det står ni navn på lappen, og det står at de jobber som renholdere. Flere jobbet i selskapet der det ble oppgitt null årsverk i regnskapet. Med videre kildejobbing får vi etter hvert en fullstendig liste over alle som har jobbet i de andre selskapene i Norinvest også, noe som blir avgjørende i mange saker framover.

Så hvilke regler gjelder for arbeidsvilkår i renholdsbedrifter? Det viser seg at det finnes en godkjenningsordning for dem, med mål om å motvirke sosial dumping, og de blir registrert på nett. Nordic Property Services AS står ikke på listen over godkjente firma.

Av hensyn til kildene, kan vi ikke utdype mer om vår kildejobbing i forbindelse med Nordic Property Services. Vi innser at vi er nødt til å gi opp å finne fasiten på hvorvidt renholderne får riktig lønn - fordi det ikke vil være mulig uten å risikere å ramme allerede sårbare kilder. Det vi derimot har mulighet til å påvise, er at renholdsbedriften driver med renhold – uten å være godkjent til det. Men da trenger vi bevis på at vaskerne vasker, og hvor de vasker. Det er nemlig lov for et firma å vaske i bygg de selv eier, uten å stå i renholdsregisteret. Via leietakere i byggene eid av Hay, kartlegger vi mønsteret til renholderne – hvor pleier de å

vaske på hvilke dager og til hvilke tidspunkt. Vi drar ut for å spane ved et bygg på et tidspunkt der vi tror vi kan komme til å se renholderne, og treffer blink. Deres neste stopp er Østre Rosten, der de skal vaske trappene til Norinvest-lokaler leid av Trondheim kommune.

5.4 Hvordan finne offentlige etaters millionbidrag til et privat konsern

Med det vi vet om konsernet, ønsker vi å finne ut om det offentlige Norge har bidratt til milliardformuen. Men det finnes dessverre ingen oversikt over hvor, eller med hvem, offentlige etater har leieforhold. Eller hva de betaler.

Vi må åpenbart be om innsyn, men hvem skal vi spørre? Vi finner etter hvert ut at Statsbygg har en liste som skal vise hvor det offentlige leier, men den er langt fra komplett i vårt tilfelle. I mylderet av dokumenter i E-innsyn, ligger små drypp av kontakt mellom det offentlige Norge og Norinvest. Men E-innsyn gir oss ikke et komplett bilde. Likevel, slik vet vi om tre etater vi må be om innsyn overfor: Statens Vegvesen, Nasjonal kommunikasjonsmyndighet og Trøndelag fylkeskommune, i tillegg til Nav, et forhold vi vet om fra en tidligere artikkel i Adresseavisen. Det gjelder også kontakten mellom UDI og Norinvest. Videre vet vi, ved å kjøre ut til byggene og se over inngangsdørene, at Trondheim kommune er leietaker av Norinvest. I tillegg spør vi en rekke andre etater vi vet har eller har hatt tilhold i Trondheim – om de har leid av milliardæren. Neste utfordring blir å hjelpe etatene med å gi oss et korrekt svar for alle år tilbake til 2005. De har nemlig ingen oversikt over eierforholdene i bygg de leier. Søk på «Norinvest» i arkivene deres gir dermed ikke komplette svar. De trenger lister over adresser som Hay har eid. Jobben vi alt har gjort med å finne ut hvilke eiendommer Hay har eid tilbake i tid, kommer til nytte. Men med Trondheim kommune ender vi likevel opp med å måtte sortere selv, i en fil som viser alle kommunen har betalt leie til de siste tjue årene. Summen vi til slutt finner blir stor: Over 300 millioner er betalt til Norinvest fra offentlige etater – mens utenlandske arbeidere blir underbetalt i det samme konsernet.

Nå vet vi altså at det offentlige har betalt store summer til konsernet, men hva om det offentlige også har betalt direkte for arbeid utført av underbetalte polakker? Det har skjedd, vet vi etter en ny innsynsrunde med leietakerne vi har funnet. Den tydeligste dokumentasjonen finner vi hos Statens vegvesen, som gir oss innsyn i timelister de har fått fra Norinvest. Vi sammenligner disse med timelister vi selv har skaffa oss for samme periode, skrevet av polakkene selv, og de viser lengre arbeidsdager enn det vegvesenet får vite.

5.5 Hvorfor ble akkurat det en rekord-hytte?

Allerede fra start bestemte vi oss for å dokumentere både Norinvest sine eiendommer og Hays private, med foto. Grunnen var at når vi fulgte pengene i konsernet, så vi at firmaets og privatpersonens økonomi var sammenblandet. Timelistene viste for eksempel at det på flere av Hays private bygg, i Norge og Spania, var det «vaktmestrene» som hadde stått for rehabilitering og nybygg. Prosjektets fotograf la ned mye arbeid for å gjøre fotooversikten komplett. At han til og med hadde dratt til Bymarka, skulle vise seg å være smart. Vi måtte le litt da vi så bildet av ei hytte som var i Hays private eie, og tenkte at det er nok ikke der Hay oftest drar på hyttetur. Hytta er liten, malingen flasser og takrennene er løse. Nesten ett år senere blir vi oppmerksomme på en større eiendomsoverdragelse i bymarka. Det kunne vel ikke være..? Joda! Hay hadde fått 4,5 millioner kroner for den slitne hytta.

Vi reagerte på kombinasjonen av den høye prisen og at Hay solgte den til sitt eget selskap. Kunne dette være en metode for å sikre seg en høy og ulovlig skattegevinst? Aksjeloven har strenge regler for avtaler som inngås mellom et selskap og eieren av det samme selskapet.

Det skal være «rimelig samsvar» mellom det selskapet betaler, og verdien på det de mottar. Styret må også skrive en redegjørelse om slike avtaler og sende den til Foretaksregisteret. Vi fikk innsyn i denne avtalen, som Hay i realiteten hadde gjort med Hay. Her stod det at prisen var satt basert på verdianslag fra et meglerselskap og en takstmann. Da vi snakket med takstmannen, kunne han fortelle at han aldri hadde vært på hytta, og at verdien var satt basert på opplysninger fra eieren, Francis Hay.

Eiendomsmegleren forsvarte sin verdivurdering. Han likte åpenbart ikke å få spørsmål om den og truet med at en omtale med hans navn ville få konsekvenser. Det var utfordrende å få andre meglere til å gå åpent ut og vurdere jobben til en bransjekollega, men en svært erfaren megler stilte opp. Han mente det var vanskelig å se for seg at en slik hytte skulle ha en så høy verdi. Vi trengte likevel mer kontekst om prisen. Vi sjekket derfor alle tinglyste salg av fritidseiendommer i Trondheim tilbake til år 2000, basert på data fra Kartverket. Totalt var det 1066 salg. Fra listen filtrerte vi ut alle eiendommer på postnummer som strekker seg inn i Bymarka. Den filtrerte listen ble så sjekket mot Trondheim kommunes kart som viser markagrensa, den politisk bestemte «røde streken». Totalt satt vi da igjen med 263 eiendommer. Funnet fra denne undersøkelsen var at ingen andre salg i Bymarka var i nærheten av den prisen Hay fikk da han solgte til sitt eget selskap.

Skatteetaten svarte oss, på generelt grunnlag, at det er grunn til å tro at det unndras penger fra beskatning når det selges eiendommer mellom aksjonærer og deres selskap.

6 Milliardæren og tilsynsmyndighetens utilstrekkelighet

6.1 Systematisering av 25 år med tilsyn og et KI-eksperiment

Det er ikke slik at milliardæren har fått jobbe i fred fra offentlige tilsynsmyndigheter. Tvert imot har alle offentlige tilsynsmyndigheter vært i jevnlig kontakt med Norinvests virksomhet. Det har gitt mye verdifull informasjon til vårt arbeid. Ved å systematisere tilsynsdokumentene har vi fått en samlet oversikt som det offentlige selv ikke har hatt.

Vi har lest dokumentene fra 209 offentlige tilsyn. 38 fra Arbeidstilsynet. 82 fra brannvesenet. 79 fra EI-tilsynet. En rekke tilsyn fra byggesakskontoret i kommunen. I tillegg har vi gått gjennom 19 000 sider med byggesaksdokumenter. Tilsynene har vi analysert ved å bygge oversikter i Excel, sortert på adresser for tilsynene på eiendommene og sortert på årstall for tilsynene som angår arbeidere i konsernet. For hvert tilsyn har vi ført inn hvilke avvik som er funnet. Slik kunne vi etter hvert se hva som går igjen.

Mens Arbeidstilsynet har brydd seg om arbeiderne, konsentrerer de andre tilsynsmyndighetene seg om byggene. For hvordan sto det til på eiendommene hans? Vi visste allerede en del om det, fordi prosjektets fotograf hadde dokumentert byggene grundig. Men hvordan sto det til med sikkerheten? Hay eier mye i Trondheim sentrum, blant annet verneverdig trehusbebyggelse og to hoteller der folk overnatter, dette kategoriseres som særskilte objekter, som må følges tett. Etter at vi hadde jobbet frem en oversikt over hvilke eiendommer Hay eier og har eid, søkte vi om innsyn i alle tilsyn fra Trøndelag brann- og redningstjeneste på Norinvest, som ble sortert etter brudd på Lov om vern mot brann og Forskrift om brannforebygging. Så søkte vi innsyn hos EI-tilsynet. Disse tilsynene utføres av nettselskapene.

Til slutt ba vi om innsyn i alle byggesaksmappene på alle eiendommene. Det var en omfattende affære. For å gjøre behandlingen av innsynskravet enklere, fikk vi nemlig innsyn i

alle dokumentene, men siden Norinvest ikke har eid alle byggene siden de var nye, var deler av det 19 000 sider store materialet ikke relevant for oss. Vi foretok en manuell og tidkrevende gjennomgang av det enorme materialet. Fordi det var så stort, ønsket vi en ekstra forsikring om at vi hadde funnet det vi skulle. Vi bestemte oss for å prøve å løse utfordringen med hjelp fra kunstig intelligens. Metoden lot oss «intervjue» de 19 000 sidene for å finne ulovlighetsaker. Vi brukte OCR-scanning og Open Als kodebibliotek og API for å konvertere byggesaksdokumentene til såkalte embedding-vektorer. Det fungerte veldig bra, vi fikk en sikkerhet for tellingen vi hadde foretatt manuelt.

Forsøket med KI var lærerikt og artig - metode- og kunnskapsmessig (se vedlegg 4 for en mer utfyllende beskrivelse av metoden).

Så, endelig, satt vi med en samlet oversikt over tilsyn og ulovligheter i konsernet Norinvest som det offentlige selv aldri hadde hatt. Vi fant alvorlige og farlige forhold i trehusbebyggelsen, at det har vært gjentatte feil på brannvarslingen ved byens hoteller, at ansatte ved gjentatte tilsyn ikke har hatt brannopplæring, og at Norinvest ikke engang klarer dokumentere brannvarslingsanlegg. Vi fant at det tar lang tid før avvik rettes, og at el-arbeid i over halvparten av tilfellene er utført av ufaglærte. Byggesaksmappene ga oss også svært viktig informasjon om Hays mange samarbeidspartnere og bekreftelse på hvor polakkene hadde jobbet.

6.2 Mangelen på konsekvenser fra tilsynsmyndighetene kommer til syne

Sammenstilt gir de mange tilsynene en fortelling om en pengesterk aktør som har hatt avvik på avvik i sin drift og som stadig har brutt frister satt av tilsynsmyndighetene når de har bedt ham ordne opp. Likevel viste det seg at ingen av tilsynene med Norinvest til da hadde endt med noen straff eller konsekvenser for Hay og Norinvest. Vi kunne også vise at flere av tilsynssakene som byggesakskontoret i Trondheim kommune har satt i gang overfor Norinvest, ikke ble ferdigstilt fra kommunens side.

6.3 Hvordan avsløre det tilsynsmyndighetene ikke vet

De offentlige tilsynsmyndighetene jobber ofte med varslede tilsyn. Med vår kunnskap om modus operandi skjønner vi at det kan være lurt å lete etter historier der Hay fjerner spor. Via gode kilder og lekkede dokumenter kan vi vise fram da hotellsjefen hadde skjult «noen hårreisende koblinger» eller Hay gir beskjed om å skjule spor av overnattende polakker før branntilsyn: «ER DET RYDDET OG TØMT I 2. ETG ETTER POLAKKENE? Det må gjøres asap!»

7 Motstand

Dette graveprosjektet har vært et arbeid i motbakke fra start til slutt. Mye handler om motstand fra konsernet vi undersøkte. Det som overrasket mer, var hvor vanskelig det var å få tidligere og nåværende samarbeidspartnere til å uttale seg. At det satt langt inne for sårbare kilder, var mindre overraskende, men også det følte litt tungt til tider.

7.1 Milliardærens makt, kilders frykt?

Kilder kunne godt fortelle de groveste historier, men å stå fram med det, skjedde høyst unntaksvis. Vi tror det viser at når journalistikken handler om en aktør som er så stor og viktig i en region som det Hay er, så vil ingen risikere å legge seg ut med han. Det vil kunne koste for dem selv, ikke minst økonomisk, ved neste korsvei. Det gjorde veien for å skaffe åpne kilder, veldig tung og lang.

Vi måtte derfor finne bakveier for å omtale konflikter, gjennom å finne dokumentasjon på annet vis. Vi jobbet særlig langs tre akser for å få til det:

1. Finne konflikter i *byggesaksmapper* (for eksempel en byggesak som stopper opp på grunn av manglende betaling til arkitekt, eller elektriker som trekker seg fordi ufaglærte er involvert) 2. Be *tingretten* søke på alle Hays 50 selskap de siste 20 årene for å finne rettstvister. Å søke etter så mange selskap tar tid, men tingretten innvilget innsynet umiddelbart. Her fikk vi flere saker. 3. *Forliksrådet*. Vi forsto tidlig at forliksrådet var et sted det kunne ligge mange saker, fordi vi visste at Hay spekulerte i å la være å gjøre opp for seg. Men der var det lite hjelp å få, til tross for at lovgivningen sier at forliksrådet er omfattet av offentlighet i rettspleien.

7.2 Kampen med forliksrådet for innsyn

Vi ønsket at forliksrådet skulle søke etter saker som involverte Hay når vi ga dem selskapsnavn og organisasjonsnummer. De sa nei. Hvis vi ikke kunne identifisere begge parter, var etablert praksis hos dem at de ikke ga ut noe for å unngå at «hvem som helst kan skanne fortiden til noen». Vi klagde, og viste til at tvisteloven §6-9 gir oss rett til innsyn. Avslag. Nå var begrunnelsen «juridisk teori» som vektla praktiske hensyn hos et sparsomt bemannet forliksråd. Vi uttrykte forståelse for at innsynet var omfattende, reduserte det til en håndfull selskap og minnet om at rundskrivet fra justis og politidepartementet G2001-22, er tydelig på at selv om forliksrådene har noen særregler knyttet til det praktiske, så stiller det seg prinsipielt likt med domstolene når det gjelder rettsavgjørelsene. Nytt avslag. Vi kontaktet tingretten som ankeinstans. De hadde aldri vært borti tilsvarende sak og ba forliksrådet om å gjøre søk i tråd med vår innsynsbegjæring. Det avsto forliksrådet, nå på prinsipielt grunnlag. Vi anket dette, og endelig: Vi vant fram med en tydelig kjennelse fra tingretten!

7.3 Språk som barriere

Den aller største motstanden er nok likevel språket. Polakkene kunne svært lite norsk, ikke engelsk. Så selv når kontakten var etablert, var det aldri bare å ta en telefon, eller sende en melding. Alt måtte skje via tolk. Og hva gjør du når du som journalist skal etablere et kildeforhold, et tillitsforhold, til personer som ikke kan språket, via en tolk som i all sin klokskap, likevel ikke er journalist. Før vi tok kontakt med noen som helst, måtte vi ta grundige runder med tolken om hva hun kunne si og hva hun for all del ikke kunne si. Det viktigste var: Aldri nevne noen andre vi snakker med. Lov ingenting! Og vær høflig. Vi måtte også lage utkast til svar hun kunne gi, avhengig av hva kildene svarte på spørsmål. Det føles litt utrygt å gjøre sensitive kildeintervju og kildeavtaler via en annen. I slike situasjoner er vi som journalister vant med å føle oss fram, men her forsto vi jo ikke engang hva som ble sagt. Dette var ikke bare motstand knyttet til kontakten med polakkene. I Hays konsern er det folk fra mange nasjonaliteter som ikke behersker norsk eller engelsk.

7.4 Hvordan finne milliardæren som ikke vil bli funnet. Vårt eneste møte.

Milliardæren og konsernet hans har ikke ønsket å bidra til vårt gravearbeid. Faktisk har vi kun fått Francis Hay i tale én eneste gang, og det skjedde fordi han skulle treffe ordføreren i «skatteparadiset» Bø i Vesterålen. Da vi startet vårt arbeid, var Francis Hay nemlig registrert som bosatt i Bø. Vi tok derfor kontakt med kommunen for å sjekke om huset i det hele tatt var tilkoblet strøm, vann og renovasjon. Vi endte med å ha flere samtaler med ordføreren i Bø, Sture Pedersen (H). Han forteller i forbifarten at han skal til Trondheim en tur og at han sikkert kommer til å møte Francis Hay. Vi forstår at dette kan bli en av få sjanser for oss til å møte Hay i åpent lende i Trondheim. Men vi forstår også at vi ikke kan la ordføreren vite i frykt for at Hay vil skygge banen. Vi tipper oss frem til hvilket tidsrom den sommerkvelden møtet kommer til å finne sted. Og vi tipper oss frem til hvor de kommer til å møtes. Med vår

kjennskap til Hay, tipper vi at Krambua og baren på Britannia Hotel er eksempel på vannhull han vil oppsøke når han er ute. Vi begynner å tråle gatene i byen på det tidspunktet vi tipper at møtet skjer. Vi starter på Krambua, der er det ingen Hay. Så går vi i retning Britannia. Og ganske riktig, der sitter de. «Jeg skulle gått på Krambua i stedet», sier Hay. Møtet ble kort, men vi fikk i alle fall sikret oss ferske bilder - som senere danner mye av grunnlaget for den visuelle framstillingen i sakene våre.

7.5 Imøtegåelse-maraton

Hvordan sikre at Hay får anklagene fra oss når han gjør seg utilgjengelig? Via vår overvåkning av saker i rettsapparatet der Norinvest er involvert, finner vi ut at Øyvind Gartland, Hays høyre hånd, skal møte i tingretten en morgen den 9. februar. Vi skriver vårt budskap på en papirutskrift og stiller oss utenfor tinghuset den morgenen. Gartland går med raske skritt forbi oss, men vi rekker å gi ham to konvolutter – og han lover å gi den ene til Francis Hay. Vi filmer overleveringen og får lovnaden på teip. Vi vet at Hay er i Trondheim denne morgenen og drar fra tinghuset til kontoret hans i Ila. Men der møter vi kun en rullegardin som går ned. Etter hvert som prosjektet skrider fram og vi har mer detaljert oversikt over hva som kommer, forsøker vi flere ganger og på ulike måter å få dem i tale, og vi reiser til slutt til Hays eiendommer i Sveits og Spania som et siste forsøk. Rett før publisering, velger de å svare noe, på e-post.

7.6 PFU-klagene

Norinvest var raskt ute med å klage oss inn til PFU, første klage kom allerede med de tidlige rekordhytte-sakene. Klagen ble lagt vekk av sekretariatet. Så var det stille en lang stund, selv om det varsles følger for avisa om vi ikke beklager. Først da vi publiserer saken om Hay og kommende ordfører Kent Ranum, blir vi klaget inn på nytt. Det ligger an til full behandling, men siden Francis Hay ikke selv klager inn saken, men hans NK Gartland, blir også denne lagt vekk.

7.7 Rettslige skritt nødvendig for å få aksjeeierbok

Aksjonærregisterets mangel på løpende oppdateringer har det siste året fått betimelig oppmerksomhet. Det aksjeloven derimot gir journalister (og enhver) rett til, er å be om å få aksjeeierboka, når som helst. Der vil også pant framgå, som har vært særlig aktualisert at skatteetaten har gjort hos skatteflyktingene til Sveits. Første gang vi ba om aksjeeierboka, fikk vi den, etter purring. Men da vi ett år etter ønsket å sjekke om eier- og pantesituasjonen hadde endret seg, fikk vi ikke engang svar. I tre purringer klargjør vi at det er vår rett, men ingen respons. Vi kontakter Presseforbundet og ber om råd om hvor kan vi anke. Ingen steder, er svaret. Eneste mulighet vi har er å ta saken til retten. Men det er ikke prøvd tidligere. I samråd med redaktørene bestemmer vi at når vi blir nektet innsynet vi har lovmessig krav på, er det rett av oss å ta det skrittet.

7.8 Mangel på sammenstillinger som tillater navnesøk i offentlige papirer

Det å systematisere og analysere tusenvis av tilsynspapirer har tatt tid, men det å få tilgang på dokumentene har også vært en tålmodighetsprøve. For det er tydeligvis ikke bare å søke innsyn i alle tilsyn på bygg eller i selskap eid av Norinvest AS. For tilsynsmyndighetene forholder seg ikke til hvem som eier AS-et som eier de ulike adressene og firmaene de fører tilsyn med. Vi har dermed vært nødt til å jobbe frem en oversikt selv, over hvilke firma og adresser Norinvest og Francis Hay eier og har eid. Det er arbeidsomt for oss, men viktigere: Tilsynsmyndighetene mangler oversikt over hvilke avvik eller hvilken atferd som går igjen hos Norinvest. Med det vårt arbeid har vist, mener vi at det ville økt kvaliteten på tilsynsarbeidet

om det offentlige begynte å loggføre hvem som er den egentlige eieren av objektene de fører tilsyn med

7.9 Offentlige aktører – fragmentert ansvar og usikker informasjon

Administrasjonen i Trondheim kommune ville først ikke stille til noe intervju om sitt leieforhold med Norinvest. Det ville ikke ha noen hensikt, mente de. De ville heller ikke gi innsyn i leiekontrakter eller fortelle hvor mye de hadde betalt i leie. Da vi spurte hvilke lokaler de hadde leid av Norinvest, tok det flere måneder før vi hadde den komplette lista i hende. Hadde de leid i Kjøpmannsgata? Svaret var nei. Så ble svaret ja likevel, etter at vi viste dem en faktura på at de hadde betalt for nye nøkler der. Det har også tatt lang tid å få korrekt informasjon om transaksjonene i det leieforholdet vi har gått nøye inn i. Delvis har det handlet om en ansvarsfordeling der de som har ansvar for leieforhold, ikke har hatt den komplette oversikten over transaksjonene i det leieforholdet, for det er det regnskapsavdelingen som sitter med. Forklaringen på hva som har skjedd, idet Norinvest har overfakturert kommunen, har endret seg flere ganger underveis i arbeidet. I sum har kommunens måte å svare oss på, vært en motstand for oss. Vi er samtidig glade for at de har fortsatt å svare oss, og for at de etter hvert stilte til intervju likevel. Kommunen er heller ikke alene. Vi har møtt lignende motstand fra flere offentlige aktører.

7.10 Uforståelig innsynspraksis hos Arbeidstilsynet

Innsyn i dokumenter fra Arbeidstilsynet har vært viktig underveis i hele dette prosjektet – og en stadig kilde til frustrasjon. En rekke ganger har vi fått dokumenter som er sladdet fra topp til tå, for så å klage og få innsyn i mye likevel. Vi har fått innsyn i lønnskostnader noen ganger, men avslag andre ganger – med den begrunnelse at det kan se ut som lønna er lavere enn minstelønn og at de dermed må sladde den. Dette er en uforståelig praksis som gjør det vanskeligere å ettergå både arbeidsgivere og Arbeidstilsynet som tilsynsmyndighet. Det har også tatt uhorvelig lang tid å få svar på både innsynsforespørsler og klager.

8 Etikk

8.1 Kan vi bruke politidokumenter fra en etterforskning som er henlagt?

Det første etiske dilemmaet var innsynet. Det var en henlagt politietterforskning. Vi fikk altså lese store mengder taushetsbelagte dokumenter. Hay og konsernet hadde allerede vært påført en stor belastning gjennom politisaken. Kunne vi da bruke dette? Vår holdning til dette er at straffesaken ikke var tema for oss. At det hadde vært en straffesak, ga oss mulighet for informasjon, men vårt oppdrag var å undersøke en stor arbeidsgiver og aktør i Trondheim. At han hadde vært siktet, kunne ikke forhindre oss i å gjøre en slik undersøkelse. Dessuten var det viktig å kunne ettergå politiets arbeid i saken.

8.2 Reell imøtegåelse. Svært god tid

Vi var veldig bevisste på at de skulle få god tid og reell mulighet til å gi solid imøtegåelse. Det var helt rimelig, vi satt tross alt med et svært stort materiale. Fire måneder før første hovedsak sendte vi et fyldig brev der vi pedagogisk fortalte hva vi jobbet med og hvilke rettigheter de har.

8.3 Lar være å publisere gode saker av hensyn til tredjepart

Vi har gjort svært mye research også på Hays private økonomi, nettopp fordi hans private forretninger og konsernet viser seg å være svært tett sammenvevd. Vi kan si så mye som at vi kunne laget flere gode saker, i spennet mellom Hay privat, Hay konsern og Hay offentligheten. Men vi har valgt å la være. Det er mulig at vi har vært «for snille», men

vurderingen har vært todelt: Det ene har vært at belastningen på privatpersonen Hay har vært svært stor, selv når vi i stor grad «bare» har konsentrert oss om konsernet. Det andre er at flere av sakene i den private sfæren involverer uskyldig tredjepart, også mindreårige. Hensynet til sårbare kilder og potensielle konsekvenser for dem har også gjort at vi har latt være å publisere en del gode saker.

8.4 Navn- og bildebruk

Vi valgte bevisst å kalle saken Norinvest-saken, ikke Hay-saken. Vi har bare noen få ganger, etter grundige vurderinger, brukt bilde av Francis Hay på front. I og med at Hay fra før har holdt svært lav profil, antok vi fra start at nye bilder ville bli et problem. Men en forelesning ved SUJO med Gry Egenes ga oss løsningen. I DN jobber de ofte med kilder i næringslivet som ikke akkurat søker publisitet. Da sørger de tidlig for å hente inn spanebilder, og før publisering blir kildene fortalt at disse bildene eksisterer, men at de ikke behøver å brukes, hvis vi får til en ordinær fotoavtale. Vi gjorde det på samme måte (nei, han tok ikke tilbudet). Hays nestkommanderende, Øyvind Gartland, valgte vi imidlertid å fotografere uten at han visste det, da Branntilsynet kom på besøk i det svært brannfarlige kvartalet hvor utestedet Monte Cristo lå. Relevansen og den samfunnsmessige store interessen gjorde at vi fant det etisk forsvarlig. Vi varslet imidlertid brannfolkene.

Vi brukte også spanebilder av renholderne i Nordic Property Services, for å dokumentere at vaskerne vasker. Da bildene ble tatt, gjorde vi oss til kjenne som journalister overfor arbeiderne, men de visste ikke at de ble tatt bilder av i en jobbsituasjon. Bildene ble selvsagt sladdet.

8.5 Når en hovedkilde dør før publisering

Sårbare kilder har vært et gjennomgående tema i dette prosjektet. Ekstra vanskelig var en av hovedkildene på Støren, Bente Næsgårds situasjon. Allerede i oktober ble vi klar over at hun var alvorlig syk. Etter hvert ble situasjonen såpass alvorlig at vi forsto at vi måtte avklare med henne hvordan vi skulle forholde oss til sykdommen i artikkelen, og hva hun ønsket skulle skje, dersom hun døde. Det var et vanskelig tema å bringe på bane, men det var nødvendig, og Bente skjønnte det. Hun ga oss en skriftlig bekreftelse at hun ønsket publisering uansett hva som skjedde. I sykesenga på St. Olavs Hospital, noen få dager før hun døde, leste hun gjennom og godkjente saken. Bente Næsgårds styrke inntil det siste var nok også viktig for de andre kildenes motivasjon for å stå åpent fram. Vi kommuniserte selvsagt også med etterlatte før publisering.

9 Konsekvenser

Vi brøt lydturen og skapte et enestående stort engasjement i Trondheim med et komplisert graveprosjekt om en useriøs aktør i trøndersk arbeidsliv. Vi hadde ærlig talt ikke trodd at Hays vaktmestre eller de underbetalte kvinnene på Støren skulle føre til nye leserekorder i antall og tidsbruk, oppnå rekord i abonnementsalg, eller ta av på avisas debattflater. At dette prosjektet også skulle være det som traff de yngste leserne best i fjor, ga vi ikke høye odds før publisering.

Og gravejobben førte til endringer:

- **Strakstiltak hos offentlige aktører**

15. august publiserte vi saken om at offentlige etater hadde pøst store summer inn i Norinvest-konsernet, som trofast leietaker i hans bygg. Dette er de fire endringene vedtatt av politikerne i Trondheim kommune som følge av artiklene våre:

Nytt krav i anskaffelsesstrategien for 2023-2030: Etter forslag fra Arbeiderpartiet ble det vedtatt at leie av lokaler «skal sees som en anskaffelse og skal følge samme regelverk som ligger i anskaffelsesstrategien». Dette betyr at kommunen også må følge forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter når de opptrer som leietaker i privatmarkedet. Dette er å stille strengere krav enn det nasjonale lover og regler pålegger per i dag. Ap-topp i Trondheim, Emil Raaen, sier til Adresseavisen at han forventer at nasjonale myndigheter følger etter Trondheim.

Vedtar at kommunen skal flytte ut fra Francis Hay sine bygg: Uka etter saken vår stod på trykk, gjorde formannskapet i Trondheim et vedtak der de ber administrasjonen starte jobben med å komme seg ut av lokaler eid av Francis Hay.

Endring i kontraktene kommunene bruker ved leie av lokaler: Politikerne i Trondheim vedtok samtidig at kommunedirektøren skal «utarbeide retningslinjer for fremtidig leie- og forvaltningskontrakter som kommunen unngår med eksterne utleiere». Politikerne krever at disse retningslinjene «må ha bestemmelser som setter krav til ordnede lønns- og arbeidsforhold til de som forvalter eiendommen og dokumentasjon på dette». De ber også om at kommunen fra nå skal skrive kontrakter på en slik måte at de kan trekke seg fra kontrakten hvis det oppdages krav til ordnede lønns- og arbeidsforhold.

Bygningsrådet krever en gjennomgang av kommunens byggesakstilsyn: Etter publisering av en ny sak fra oss, om farlig forfall ved milliardærens bygg, reagerte politikerne i bygningsrådet. Etter å ha lest saken krevde de svar på en rekke spørsmål fra administrasjonen og ba om en gjennomgang av tilsynsaktiviteten. Forslagsstiller Trygve Bragstad (H) sa da han leverte det som ble vedtaket: - Det er interessant å se på om det er mulig å sørge for at de som går på tilsyn kan være tøffere i klypa fra start.

Også andre offentlige leietakere gikk i seg selv etter vår avsløring. Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, en annen leietaker hos Norinvest, meldte alt i den første artikkelen at de som følge av vår journalistikk vil revurdere sitt leieforhold med Norinvest. Etter Adresseavisens avsløring sier Nav at de skal «følge opp internt i vår organisasjon for å på best mulig måte sikre at denne type forhold ikke eksisterer i våre leieforhold».

- **Fikk næringslivet på banen ved bruk av ny, viktig lov**

En viktig målsetting med prosjektet har vært at ikke bare offentlige myndigheter skal vite at vi følger med, men også privat næringsliv. For å hjelpe oss med det, fikk vi i 2022 et nytt virkemiddel: Åpenhetsloven. Der må næringslivet fortelle oss hvilke «aktsomhetsvurderinger» de har gjort for å sikre at de ivaretar ansatte og menneskerettigheter. Å bruke denne loven er viktig metode, men får også konsekvens, fordi bedriftene ikke kan ignorere at den fins. Med denne loven har vi en mulighet til innsyn i det private som vi ikke har hatt tidligere. Og det hadde flere effekter: 1. Tidlig bruk av loven gjør at vi er med å danne praksis for hvordan vi og kolleger kan bruke denne loven i framtida 2. Å kreve at bedrifter leverer på våre spørsmål setter i gang prosesser internt i bedriftene. 3. Direkte konsekvenser: Allerede har én aktør, Norsk Helseinformatikk, konkludert med å avslutte leieforholdet og flere sier de vurderer det samme.

- **Utleiehullet setter nasjonal dagsorden**

En kime til en ny debatt ble startet med vår serie: Skal det ikke gjelde noen regler for hva det offentlige skal bidra med penger til i leiemarkedet? Det at offentlige aktører slipper å forholde seg til arbeidsforholdene hos private aktører når de er i leieforhold, har ikke vært synliggjort tidligere. Flere reagerte sterkt på avsløringen, blant annet LO-leder Peggy Hessen

Følsvik. – Det er tydeligvis et stort hull i lovverket, sa hun etter å ha lest Adresseavisen. En ekspert på offentlige anskaffelser, jurist Marianne Dragsten, uttalte at det trengs en lovendring, på den måten at det offentlige ikke kan unnlate å sjekke arbeidsforhold når de opptrer som leietaker. Sosialistisk Venstreparti løftet spørsmålet på Stortinget. – Dette burde man jo sett. Men her har det vært uklarheter i regelverket som gjør at man ikke har avdekket dette, og derfor vil vi skjerpe regelverket, uttalte SVs Lars Haltbrekken. Næringsminister Jan Christian Vestre besvarte spørsmålet med å vise til at eventuelle lovendringer måtte vente til etter at lovutvalget for offentlige anskaffelser har levert sitt arbeid.

- **Rettslig seier over et motstridig forliksråd – og andre prinsipielle innsynsseiere**

Vi trodde åpenhet i rettspleien også omfattet forliksrådet, men sånn var det altså ikke i praksis. Da vi forhørte oss, viste det seg at kolleger hadde samme erfaring - og praksisen er neppe unik for forliksrådet i Trøndelag. Derfor tok vi kampen, og vant fram. En tydelig kjennelse fra Trøndelag tingrett som sier at forliksrådets praksis av i dag ikke gir reell innsynsrett, kan bli viktig for flere journalistiske prosjekter enn vårt (se selve tingrettskjennelsen, vedlegg 5). Det vil også gjelde andre tvisteutvalg. Da vi sendte kjennelsen fra tingretten, fikk vi eksempelvis raskt innsyn i Husleietvistutvalget.

Vi har vunnet fram med flere innsynskamper, en som var prinsipielt viktig var klagesaken der Arbeids- og velferdsdirektoratet endte med å omgjøre et avslått innsyn fra Nav. Nav ville ikke fortelle oss hvor mye de har betalt i årlig leiekostnad til Norinvest.

Vi har valgt å ta rettslige skritt for å få Norinvests aksjeierbok. Den viktigste årsaken til det valget, er at det kan få en konsekvens. Konsekvens for oss selv neste gang vi blir ignorert av selskap som nekter å oppgi eierne. Og for alle andre journalister som sliter med det samme.

- **Ansvarliggjøring av førstelinjen rundt en forretningsaktør**

Vi har også hatt som en ambisjon for prosjektet å ansvarliggjøre den såkalte førstelinja, de som skal passe på at forretningsaktører følger lover og regler. Under et innlegg på Transparency-konferansen i 2023, sa Rune Skjold i Oslo politidistrikt: - Førstelinja må tenke på samfunnsoppdraget, ikke bare på å maksimere profitt. Så spør det om de er tilliten verdig? Gjennom prosjektet har vi konfrontert en rekke revisorer, inkludert konsernsjefens høyre hånd som ble fratatt bevillingen, regnskapsførere, meglere, takstmenn og banker. Vi har satt søkelys på meglerjobber det er grunn til å stille spørsmålsteget ved, vi har ansvarliggjort takstmenn og vist fram underlige disposisjoner utført av regnskapsfører og revisorer, på vegne av en stor kunde. Vi har i stor grad brukt navn, det har blitt dårlig likt. Vi har et inntrykk av at samfunnet hadde stått seg på å gå førstelinja nærmere etter i sømmene.

- **Reaksjon fra tilsynsmyndighetene**

I den perioden vi har undersøkt konsernet, har vi stilt mange spørsmål til myndighetene. Vi vet at våre spørsmål og våre saker har utløst stor aktivitet hos tilsynsmyndigheter. Det gjelder både Arbeidstilsynet, Skatteetaten, bygg-, brann- og el-tilsyn. Det igjen har gitt oss nyhetssaker underveis i arbeidet, og har bidratt til å avdekke ulovligheter. Vår gjennomgang har gitt også dem en samlet oversikt, og synliggjort behovet for å følge konsernet tett.

- **De som aldri ytrer seg, fikk sagt fra**

Det vi avdekket, var ansatte som levde i et system som gjennomgående var basert på frykt, kontroll og manipulasjon. Vi mener det har hatt en egenverdi å løfte fram deres situasjon.

Motstrebende har de ønsket å bruke sin egen stemme. Polske Adam bestemte seg for å fortelle da Hay var blitt skatteflyktning. Bente bestemte seg, som noe av det siste hun gjorde før hun døde. Hun ville fortelle om erfaringer hun mente ingen arbeidstaker skal ha i Norge, om urettferdigheten i måten de ble betalt og behandlet på. Ytringsfrihetskommisjonen fant at det står dårligst til med ytringsfriheten i arbeidslivet. Det har vi erfart. Men vi viste også at det å ytre seg, selv om man er redd, gir en oppreisning og en mulighet for folk som er dårlig behandlet til å stå opp for seg selv. Vi oppnådde at arbeidsvilkår for polske og norske arbeidere ble diskutert rundt lunsjbordene i hele regionen. Vi oversatte artiklene om de polske arbeiderne til polsk, og spredte disse gratis i sosiale medier.

- **Avdekket manglende kontroll av bedrifers pensjonssparing**

Når Adresseavisen stiller spørsmålene, viser det seg at ingen offentlige myndigheter har fått ansvar for å kontrollere at hver enkelt arbeidstaker får den offentlige tjenestepensjonen de har krav på. Mette Nord, leder i Fagforbundet, mener det ikke er godt nok og krever strengere kontroll. Vi håper og tror også at sakene våre, der vi setter lønnstyper via manglende pensjonssparing på dagsorden, vil gjøre at flere sjekker sin egen pensjonssparing. Slik som en av oss journalistene som jobbet med sakene gjorde, og fant at noe manglet. Det er nå fikset.

- **Politiet tar selvkritikk**

Politiet tar selvkritikk på avgjørende punkter, konfrontert med vår gjennomgang. Når Riksadvokaten i sitt rundskriv argumenterer for å gi pressen innsyn i samfunnsmessig viktige straffesaker, er en viktig del av begrunnelsen at politiet skal kunne sees i kortene. Han har tro på at den fjerde statsmakt spiller en viktig rolle. Vi vet ikke om vår gjennomgang har fått noen konsekvenser internt, eller i samarbeidet mellom etatene. Men i likhet med Riksadvokaten har vi tro på at et kritisk blikk utenfra virker og at en lignende etterforskning i framtida vil bli bedre styrt og høyere prioritert.

- **Kommunen tipser Skatteetaten og skjerper sine rutiner for utbetalinger**

Vi avslørte at Trondheim kommune har betalt 14 millioner kroner til en konto eid av Francis Hay privat. Norinvest sier alle betalingene har gått til selskapet. Vi fant samtidig ut at Norinvest hadde fakturert høyere husleie enn det som var avtalt med kommunen ved flere anledninger. Etter dette tok regnskapstjenesten i kommunen grep. De tipset Skatteetaten om betalingene til privat konto og skjerpet sine rutiner: «Vi har nå satt fokus på hvordan vi i enda større grad kan sikre gyldig utbetaling til gyldig mottaker», skriver leder i regnskapstjenesten til oss.

10 Organisering av arbeidet

Tre journalister, gravesjefen og en oppsøkende fotograf har jobbet med dette prosjektet i over ett år. Mesteparten av tida i vanlig nyhetsturnus. I dette prosjektet har gravesjefen vært reportasjeleder og journalist. I tillegg har designer og utvikler i samspill med journalister lagt ned et stort arbeid for å gjøre komplisert stoff tilgjengelig for leserne.

Vedlegg 1: Publiseringsliste

Lenke til alle saker publisert på Adresseavisen.no:

Dato	Tittel
27.09.2022	Trondheim-milliardær flytter til Sveits
29.09.2022	– Det er trist at Francis Hay har blitt så rik i Norge at han ikke har råd til å bo her
07.10.2022	Trondheimsmilliardær truet med å flytte bedrift - nå får han kjøpe tomt av kommunen
12.10.2022	Mener milliardær leier ut hybler ulovlig, nå truer kommunen med at leieboerne må ut
18.10.2022	Milliardær ber om utsatt frist for bøter
19.12.2022	Milliardær meldte flytting til Sveits – nå har to av barna fått boligene hans i gave
18.02.2023	Daglig leder i trøndersk milliardkonsern slipper rettssak
16.03.2023	Milliardær satte prisrekord for hytte i Bymarka
17.03.2023	Sjekk forskjellen på milliardærens rekordhytte og Bymarkas nest dyreste
21.03.2023	Skatteetaten: -Dette er krevende saker å finne
02.04.2023	Nå har kommunen bestemt seg om ulovlig utleide hybler
24.05.2023	Milliardærens vaktmestere (også publisert på polsk)
24.05.2023	Startet med en leilighet, nå er han milliardær
24.05.2023	Derfor har vi gått grundig inn i virksomheten til Trondheims tredje rikeste mann
25.05.2023	– Han har bevisst utnyttet utenlandske arbeidere for å berike seg selv
30.05.2023	Etterlyst: Politiet
30.05.2023	Kommentar: Milliardæren hadde rot i papirene. Det kom godt med
31.05.2023	Statsadvokaten: – Politiet gjorde ikke en god nok jobb (også publisert på pols)
01.06.2023	Stormingen av Støren Hotel
02.06.2023	Fagforeningsleder om Støren: - Noe av det mest skremmende jeg har vært borti
07.06.2023	De ansatte vant i retten, så slo milliardæren bedriften konkurs
11.06.2023	Mange får ikke pensjonen de har krav på. LO-topp krever strengere kontroller
12.06.2023	Tar Hay-saken til Stortinget: - Vi vet at mange som begår slike alvorlige forbrytelser, går fri
15.06.2023	Vasker ulovlig: – For sin egen samvittighet bør de bry seg
15.06.2023	Roar Aas Ap: – Vi kan ikke være med å bygge opp en så useriøs fyr
20.06.2023	Milliardærens selskap ble dømt til å betale håndverker
20.06.2023	Avbryter ikke leieforhold: – Han er verken tiltalt eller dømt

04.07.2023 [– Saker hvor staten er fornærmet, gis høy prioritet. Sårbare personer blir ikke prioritert](#)

15.08.2023 [Slik har det offentlige bidratt til å bygge milliardærens formue](#)

16.08.2023 [Krever lovendring etter avsløring: – Problemet er jo like stort](#)

17.08.2023 [LO-lederen reagerer: - Det er tydeligvis et stort hull i lovverket](#)

18.08.2023 [Vi har oppdaga et hull og nå skal vi tette det](#)

24.08.2023 [Eiendomsinvestor: – Det er litt sent å virke overrasket nå](#)

03.09.2023 [Farlig forfall](#)

04.09.2023 [Fikk sterk kritikk - 200 tips om ulovligheter blir fortsatt liggende](#)

04.09.2023 [Kommentar: - Det brenner allerede på dass](#)

05.09.2023 [Reagerer på avsløring: - Kan vi være tøffere i klypa?](#)

06.09.2023 [Midtbyen Management: – Kan bli fatalt for Midtbyen](#)

07.09.2023 [Ingen må tro at jeg er kompisen til Francis Hay](#)

10.09.2023 [– Det går bra så lenge det ikke brenner](#)

07.10.2023 [Nye lovbrudd på Støren Hotel](#)

07.11.2023 [Vil flytte ut etter Adressa-avsløringer](#)

17.11.2023 [Brannvesenet truer med tvangsmulkt](#)

05.12.2023 [Leide ut ulovlig, får ikke bruke hele bygget](#)

09.12.2023 [Før var han blant byens rikeste – nå vises han ikke på topplistene](#)

Vedlegg 2:

Innsynsbejæringen prosjektet startet med

Fra: Lajla Ellingsen

Journalist Adresseavisen

lajla.ellingsen@adresseavisen.no

Tlf 95198717

Trondheim 8. oktober 2021

Til: Økoteamet ved politiet i Trøndelag

Begjæring om innsyn i henlagt straffesak

Viser til «Riksadvokatens veileder om innsyn i straffesaksdokumenter for andre enn sakens parter», (revidert juni 2021), og ber med dette om kontrollert innsyn i henlagt straffesak med **anmeldelsesnummer 14408574 – mot Norinvest.**

Unntak fra taushetsplikten kan gis etter politiregisterforskriften § 27-2 tredje ledd, når andre enn sakens parter, har en saklig grunn.

I Riksadvokatens veileder heter det at «Pressen har en særlig viktig oppgave i å informere om saker av allmenn interesse, og har derfor et saklig og beskyttelsesverdig behov for å få opplysninger om slike saker».

Videre heter det at jo større allmenn interesse saken har, desto sterkere vekt får dette momentet i helhetsvurderingen. Hvor stor allmenn interesse saken skal anses for å ha beror bl.a. på sakens karakter og alvor, kriminalitetsform, sakens prinsipielle karakter og de yrkes- /persongrupper som er mistenkt.

Vi vil argumentere for at sakens karakter, alvor, prinsipielle karakter og kriminalitetsform tilsier at den allmenne interessen er svært stor. Veilederen understreker også viktigheten av «pressens kontrollfunksjon». Hvis den skal kunne utøves, er innsyn en forutsetning.

- Alvorlig samfunnsproblem

Innsynet gjelder en henlagt straffesak som omhandler det som offentlige myndigheter og politikere omtaler som et stort samfunnsproblem, nemlig arbeidslivskriminalitet. Det offentlige Norge satser stadig større ressurser for å bekjempe dette problemet, via flere instanser. Så sent som i 2015 ble det vedtatt å skjerpe strafferammene for alvorlige brudd på arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven. Virksomheter som vanskeliggjør myndighetenes kontroll, skal ilegges skjerpene straff.

Denne saken er spesiell. Den er henlagt uten en konkret begrunnelse, og henleggelsen er påklaget av de to andre myndighetsinstansene som har vært involvert, nemlig Skatteetaten og Arbeidstilsynet.

- Mangler i arbeidet

Av Arbeidstilsynets klage, som Adresseavisen har fått innsyn i, framholdes det at politiet i denne saken ikke har fulgt saksbehandlingsprosedyrer som følger av politiets egne instruksjoner og samarbeidsavtaler med andre offentlige etater, og at dette har påvirket henleggelsesbeslutningen.

Dette er i så fall alvorlige forhold, hvor pressens mulighet for kontroll, er avgjørende.

Arbeidstilsynet mener det er bevist at det har foregått lovbrudd over flere år, som omfatter mange arbeidstakere og lovbruddene har fortsatt. De framholder også at lovbruddene er betydelige og utgjør en konkurransefordel i det norske markedet.

Myndighetskontroll av politi/påtale særlig viktig

§ 34 regulerer innsynsmuligheten. I forarbeidene mente lovutvalget at behovet for offentlig kontroll med politiets og påtalemyndighetens myndighetsutøvelse vil være knyttet til likebehandling ved reaksjonsileggelsen , (særlig at ingen slipper urimelig mildt), bruken av tvangsmidler og etterforskningsmidler (hvordan de brukes eller ikke brukes), og kontroll med hvordan politiet og påtalemyndighet bruker sine ressurser.

Utvalget går enda lenger og understreker; «Utvalget finner særlig grunn til å understreke at selv om allmennhetens kontroll med myndighetsutøvelsen er et gode i seg selv, **er det særlig viktig i forhold til politi og påtalemyndighet**» (vår utheving).

Med innsynet vi ber om i sakens straffesakdokumenter, er altså formålet å ivareta vårt samfunnsansvar og kontrollfunksjon som presse i en sak politiet har henlagt, i strid med anbefalinger fra to andre offentlige etater.

Riksadvokatens veileder sier at styrken i sakens allmenne interesse og kontrollhensynet pressen har, må veies mot sensitivitetsgraden og skadepotensialet for opplysningene i de aktuelle dokumentene.

Etter vårt syn må veiingen i denne saken falle i vår favør, siden svært sterke samfunnsmessige interesser og sakens spesielle karakter, tilsier at et slikt innsyn bør gis. Vi mener også at sakens alvor og allmenne interesse er så stor at det ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å gjøre inngrep i ytringsfriheten etter EMK artikkel 10 (2).

Vil til slutt minne om at Riksadvokaten også er tydelig på at: «Det skal selvsagt ikke legges vekt på om politiet, påtalemyndigheten eller andre offentlige myndigheter vil komme heldig eller uheldig ut ved et eventuelt innsyn».

Håper på et raskt og positivt svar! Ring meg gjerne om noe skulle være uklart.

Mvh

Lajla Ellingsen

Journalist Adresseavisen

Vedlegg 3:

NOTAT OM ANSATTES TAUSHETSPLIKT OG YTRINGSFRIHET

Ang faren for at ansatte møtes med rettslige skritt, knyttet til mulig publisering av dokumentasjon av arbeidsforhold ved Støren Hotell

(Samtale med Kristine Foss)

1. Ytringer Grunnlovens § 100 er ment å beskytte

Den type opplysninger som framgår av e-postene avdekker kritikkverdige forhold som er av stor samfunnsmessig betydning. Dette er ytringer Grunnlovens paragraf 100 er ment å beskytte. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og Høyesterett har også framhevet arbeidstakeres rett til å ytre seg og dette gjelder også ytringer som arbeidsgiver oppfatter som uønskede eller ubehagelige. Sivilombudet har uttalt at offentlig ansatte har et vidt spillerom – i form og innhold – for å gi uttrykk for en mening offentlig. (Form betyr i dette konkrete tilfellet fra Støren, e-poster. Altså at det at de snakker og vi får tilgang på e-poster beskyttes av samme rett til ytringsfrihet). Ombudet har også sagt at det skal mye til før grensene for den ansattes ytringsfrihet er overskredet.

2. Første kontrollspørsmål: Er det taushetsbelagt informasjon dere tenker å publisere?

Hvis e-postene for eksempel hadde inneholdt sensitive forretningshemmeligheter, intim informasjon om eierens barn, om sensitive helseopplysninger – da hadde det vært taushetsbelagt informasjon, som arbeidstakere (eller tidligere arbeidstakere) kunne ha blitt straffet for å lekke. (Her vil for eksempel opplysninger hvis du jobber i PST, eller hvis du er sykepleier og har tilgang på journalopplysninger på enkeltpersoner eller er journalist og lekker hvem som er kilde, kunne inngå. Men også her skal mye til, ikke minst fordi offentlige organer ikke skal jakte på pressens kilder).

Derfor er første kontrollspørsmål om det er taushetsbelagt info. Svaret er nei. Innholdet i e-postene viser fram kritikkverdige forhold på en arbeidsplass, og dette er ikke taushetsbelagt informasjon, det er informasjon som Grunnlovens paragraf 100 skal være med å sikre kommer ut. Dette er informasjon som setter bedriften i et dårlig lys, men det er gode grunner for å sette bedriften i et dårlig lys, e-postene er dermed viktig dokumentasjon som har et særlig vern.

-Så hvis ansatte blir truet, så vil det være tomme trusler?

-Ja, det kan du trygge dem på. I en tenkt sak vil Arbeidsgiver ha bevisbyrden. Da må det være forretningshemmeligheter eller annen sensitiv informasjon som er lekket. Disse epostene er derimot ytringer som det er riktig kommer ut. I tillegg har vi jo kildevernet her, som beskytter dem. En arbeidsgiver vil derfor ikke ha noe å gå på verken ved å anmelde (straffesak) eller søke erstatning (sivil sak).

3. Hva om det fins taushetskontrakter?

Hvordan stiller det seg rettslig om ansatte har skrevet under på en kontrakt som sier at de ikke har lov til å la offentligheten ta del i informasjon som de har fått tak i som arbeidstakere?

En kontrakt kan ikke gå lenger i å begrense ytringsfriheten enn det som følger av norsk lov. Dvs. begrensninger i retten til å uttale seg eller dele informasjon med offentligheten må enten være forankret i taushetsplikt eller lojalitetsplikten. Er kontrakten strengere enn Grunnloven, gjelder den ikke. Samfunnet trenger at kritikkverdige forhold avdekkes.

4. Bakgrunn, NOU ytringsfrihetskommisjonen slår fast:

Arbeidstakere er beskyttet av den samme ytringsfriheten som gjelder utenfor arbeidslivet. Dette gjelder ansatte og ledere, enten de jobber i offentlig eller privat sektor. Alle har rett til å uttale seg om faktiske forhold på sin egen arbeidsplass og til å delta i offentlige debatter om spørsmål som berører virksomheten. Dette gjelder langt på vei også dersom virksomheten skulle bli skadelidende (NOU 2022 – en åpen og opplyst samtale).

5. Men hva med arbeidstakernes lojalitetsplikt?

Dette er en ulovfestet plikt, (i motsetning til ytringsfriheten som er lovfestet bla. i Grunnloven). Mange arbeidstakere og arbeidsgivere har en misforstått lojalitet og i samfunnsdebatten og i hverdagspråket brukes begrepene «lojal» og «lojalitetsplikt» bredere enn den rettslige definisjonen. Dermed kan både arbeidsgivere og ansatte oppfatte at lojalitetsplikten går lenger enn den gjør. Dette kan føre til at arbeidsgivere signaliserer krav om taushet som det ikke er hjemmel for og at arbeidstakere av eget initiativ begrenser sin deltakelse i den offentlige debatten mer enn de behøver. Historieprofessor Ingar Kaldal argumenterer for at lojalitetsbegrepet har endret betydning i det norske arbeidslivet. Tidligere forstod man lojalitet som et forhold mellom to parter som respekterer hverandre. I dag forstås lojalitet nesten synonymt med lydighet, der den ene parten har makt mens den andre adlyder. Arbeidstilsynet har til sammen holdt 160 presentasjoner om varsling for virksomheter i både offentlig og privat sektor i perioden 2017 til 2021. Tilsynet erfarte at flertallet tror lojalitetsplikten strekker seg mye lenger enn den faktisk gjør. Dette underbygges av undersøkelser. I Fafos undersøkelse fra 2022 sier 56 prosent av arbeidstakerne seg enig i at «lojalitet til virksomheten veier tyngre enn behovet for å ytre meg offentlig om forhold på arbeidsplassen min.» Bare 19 prosent er uenig i påstanden.

Vedlegg 4:

Metode for KI-eksperimentet:

Chat GPT fra OpenAI hadde bare vært tilgjengelig i seks måneder på dette tidspunktet. De fleste sidene var ikke maskinlesbare og måtte gjennom en OCR-skanning (Optical Character Recognition). Det er en prosess som konverterer tekstbasert informasjon fra bilder til maskinlesbar tekst. For å jobbe videre med materialet, brukte vi en metode som heter embedding. Embedding er en kraftig teknikk som hjelper datamaskiner med å forstå sammenhenger og mønstre i dataene, selv om det opprinnelige dataformatet kan være komplekst eller ustrukturert. Første skritt i embeddingen er å konvertere all teksten til såkalte tokens. En token kan være en bokstav, en del av et ord eller et helt ord. Chat GPT bruker rundt 100.000 ulike tokens. Listen med tokens blir deretter konvertert til en vektor. En vektor er en serie tall som representerer den opprinnelige teksten langs flere dimensjoner. Hvert tall i vektoren representerer en bestemt egenskap eller dimensjon av dataen.

Vi brukte Open AIs kodebibliotek TokToken for å konvertere tekst til tokens. Det samme selskapets modell «text-embedding-ada-020» ble brukt for å lage embedding-vektorene. Resultatet er at vektorene som mates inn i modellen beskrives langs 1536 dimensjoner. Det gjør at man blant annet svært effektivt kan gruppere ord som har noe til felles, langt utover ren bokstavlikhet. Vektoren inneholder blant annet informasjon om semantikk og kontekstuelle sammenhenger for ord, setninger og avsnitt.

Da vi gjorde denne jobben våren 2022, møtte vi en utfordring i at embedding-modellen til Chat GPT ikke var stor nok. Våren 2022 var det et tak på maksimalt 8000 tokens per input. Det gjorde at vi ikke kunne laste opp hvert enkelt byggesaksdokument samlet, siden flere inneholdt for mange tokens. De største enkeltfilene var på over 150 sider. Vi gjorde først et forsøk på å la Chat GPT skrive sammendrag av hver PDF, og så kjøre en embedding av sammendragene. Vi oppdaget at for mye informasjon forsvant med denne fremgangsmåten. Løsningen ble i stedet å først dele opp hvert enkelt dokument i enkeltsider. Dokumentene ble deretter sortert med en mappe per dokument. I hver mappe lå hver enkelt side hver for seg, i tekstformat. Alle disse filene ble så lastet opp til Open AIs embedding-API og embedding-modellen text-embedding-ada-002.

Når denne rapporten skrives, seks måneder senere, er antall modellen utvidet til å håndtere 128 000 tokens. Det ville gjort vår jobb enklere, og viser hvor raskt utviklingen skjer på KI-området.

Når man har lastet opp vektorer av alle dokumentene kan man lage søkestrenger. I vårt tilfelle var vi blant annet på jakt etter tilfeller av brudd på plan- og bygningsloven, og kommunens oppfølging av ulovligheter. På samme måte som med de opprinnelige dokumentene ble søkestrengene gjort om til vektorer. Da satt vi med en embedding per side av dokumentene, og en embedding for hver søkestreng. Siden vektorer er tall, kan man sammenligne dem, for å finne ut hvilke som er mest like hverandre. Cosine Similarity er en matematisk formel som håndterer to vektorer og gir dem en verdi mellom -1 og 1. Jo høyere tallet er, jo likere er vektorene. Treffet blir en vektor, som peker til bestemte sider i bestemte dokumenter i vår «dokumentstabel» på 19 000 sider.

Det er vanlig å tenke at det fins tre dimensjoner; høyde, bredde og lengde. Dersom man inkluderer tid, blir det fire. De 1536 dimensjonene som språkmodellen har, kan ikke visualiseres. Vi har derfor gjennom Principal Component Analysis (PCA), konvertert alle vektorene til en tredimensjonal vektor. Da blir alle vektorene et punkt det er mulig å visualisere, og man kan bruke den visualiseringen til å «se» på vektorene, og hvilke som plasserer seg i nærheten av hverandre. Hver 3D-vektor vil fortsatt peke til en side i dokumentstabelen, og man vil for eksempel kunne se hvordan vektorene som handler om ulovligheter samler seg tett på hverandre

TRØNDELAG TINGRETT

KJENNELSE

Avsagt: 06.03.2023 i Trøndelag tingrett,
Sak nr.: 23-026451TVI-TTRO/TTRD
Dommer: sorenskriver Leif Otto Østerbø
Saken gjelder: Anke på vedtak om innsyn i forliksrådets dokumenter

---

Adresseavisen AS

mot

Trondheim Forliksråd v/
Namsfogdkontoret i Trondheim

KJENNELSE

Saken gjelder krav om innsyn i forlikrådets dokumenter.

Adresseavisen v/ journalist Lajla Ellingsen ba 15.12.2022 om innsyn i en rekke saker for Trondheim forlikråd. Henvendelsen gjaldt både privatpersoner og bedrifter, og knyttet seg til avisens undersøkende virksomhet. Innsynsbegjæringen ble avslått samme dag med begrunnelse at sakene ikke var tilstrekkelig identifiserte for «for at dokumentene rent praktisk er mulig å uthente fra saksbehandlingssystemet». Det ble videre orientert om at «[d]ersom dere kan identifisere en sak eller flere saker så konkret at forlikrådet uten unødig tidsbruk kan identifisere saken, for eksempel med saksnummer, eventuelt navn på en part sammen med tidspunkt for rettsmøtet, eventuelt begge partene i saken, vil forlikrådet gjøre en ny vurdering av om innsyn i sakens dokumenter kan gis, jf. tvl. § 6-9 og § 14-2.»

Deretter var det en dialog mellom journalisten og forlikrådet som resulterte i at innnskrevet ble begrenset til saker der følgende selskaper er parter:

- Norinvest Drift AS (991329196),
- Norinvest AS (9800281868),
- Grupo Nordico AS (915716105),
- Stav Hotell AS (989238965) og
- Vestre Rosten 78 AS (976844076)

Forlikrådet av slo begjæringen 17.01.2023 med samme begrunnelse som før.

Adresseavisen v/ journalist Lajla Ellingsen har bragt saken inn for tingretten.

Trøndelag tingrett har forberedt saken, herunder bedt forlikrådet vurdere om det er grunnlag for omgjøring av vedtaket.

Saken er ferdig forberedt og avgjøres med grunnlag i sakens skriftlige materiale. Tingretten har ikke orientert eller informert partene i sakene som innskrevet knytter gjelder. Det skyldes for det første at tingretten ikke har oversikt over sakene / partene, og for det andre at innskrevet gjelder dokumenter som uansett er offentlige etter loven.

Adresseavisen v/ journalist Lajla Ellingsen har i korthet anført:

Det er knyttet en sterk samfunnsmessig begrunnelse for å be om dette innsynet og dere har uttrykt ønske om «å støtte media i deres viktige samfunnsoppdrag». Slik jeg oppfatter avslaget er det ikke prinsipielt, det er rent praktisk. Det prinsipielle er at vi har innsyn i sakens dokumenter og avgjørelser i konfliktrådet, på samme måte som i domstolene, jf. tvisteloven §6-9 og kapittel 14-2.

Så lenge forlikrådet har ett navn (og organisasjonsnummer), er saken mulig å identifisere. Selv om forlikrådet har begrensede ressurser, er det viktig at vi som presse kan gjøres i stand til samfunnsoppdraget vårt, i dette konkrete tilfellet å potensielt avdekke at det er flere saker der samme aktør er involvert.

Vi har forståelse for at forlikrådets ressurser er mindre enn domstolene og av den grunn er innsynsbegjæringen svært begrenset i sitt omfang. Innsynsbegjæringen er redusert fra å omhandle alle sakens dokumenter, til selve avgjørelsene, for å gjøre arbeidsmengden mindre. Men like fullt valgte forlikrådet å avslå.

Forskrift om offentlighet i rettspleien gir forlikrådene adgang til ikke å føre berammingslister. Vi har fått bekreftet de ikke vil være tilgjengelige for oss. Det er dermed umulig for oss å finne saksnummer og dermed identifisere sakene. Da er vår eneste mulighet til å få innsyn, at det faktisk gjøres søk på aktørene som er aktuelle.

Trondheim Forlikråd v/ Namsfogdkontoret i Trondheim har i korthet anført:

Innsynsforespørsler til forlikrådet behandles etter reglene i tvisteloven § 6-9, jf. tvl. kap. 14. sammenholdt med reglene om offentlighet i domstolloven kap. 7 og suppleringsene i forskrift om offentlighet i rettspleien med merknader.

Forlikrådet i Trondheim ønsker i utgangspunktet innsyn og åpenhet der det er mulig. Hovedregelen er at forlikrådet kan gi innsyn både til partene og allmennheten, men det stilles visse krav til identifisering av sakene for at dokumentene rent praktisk er mulig å uthente fra saksbehandlingssystemet.

I forskrift om offentlighet i rettspleiens merknad til § 2 står det dessuten at "for forlikrådene gjelder bare regelen i § 2 om plikten til å besvare henvendelser om berammede rettsmøter. Bakgrunnen for dette er blant annet ressursituasjonen i forlikrådene og at mekling i forlikrådet skjer for lukkede dører.

Forlikrådet har større anledning til å begrense innsyn/ offentlighet enn de ordinære domstolene. Dette har blant annet sin årsak i at forlikrådet ikke har systemer som enkelt kan sammenfatte sakslister i stort omfang når sakene gjelder mange ulike parter, tidspunkter og forlikråd. Krav om innsyn må være utformet slik at en sak kan identifiseres konkret av forlikrådet uten unødig, for eksempel med saksnummer, eventuelt navn på en part sammen med tidspunkt for rettsmøtet, eventuelt begge partene i saken. Saken er imidlertid ikke tilstrekkelig identifisert til at innsyn kan gis.

Forlikrådet oppfatter spørsmålet som prinsipielt fordi det har betydning for hvordan forlikrådet vil behandle senere henvendelser.

Retten bemerker:

Saken gjelder overprøving av forliksrådets avslag på krav fra Adresseavisen om innsyn etter tvisteloven § 14-2. Bestemmelsen gir rett til innsyn i blant annet rettsbøker og rettsavgjørelser for andre enn sakens parter, typisk for media.

Twist om forliksrådets beslutning om ikke å gi innsyn i dokumenter reguleres av tvisteloven § 6-12 første ledd, og kan forutsetningsvis ankes. Dette er blant annet lagt til grunn i Schei m.fl. sin kommentarutgave til tvisteloven § 6-9 (3) på Juridika.no. Der står det at tingrettens overprøvingskompetanse «også [må] gjelde forliksrådets avgjørelser selv om de faller utenfor den tilsynelatende uttømmende oppregningen i § 6-14 annet ledd. Avgjørelsen gjelder prosessuelle rettigheter for andre enn partene. Part er for det første den som har begjært innsyn...». Partene er heller ikke uenige om at tingretten har kompetanse til å overprøve forliksrådets beslutning.

Adresseavisen har fremsatt krav om innsyn i avgjørelser som gjelder bestemte parter, identifisert ved organisasjonsnummer. Det er imidlertid ikke angitt hvem som er motparter eller når eventuelle rettsmøter fant sted, dom ble avsagt eller lignende. Forliksrådet har derfor vurdert at kravet til identifikasjon av sak ikke er oppfylt.

Tema for retten er om innsynskravet er tilstrekkelig konkretisert. Forliksrådet har tatt utgangspunkt i straffeprosessloven § 28 andre ledd og litteratur til denne bestemmelsen som tilsier at innsynskravet må knyttes til «en bestemt straffesak». I juridisk teori har forliksrådet funnet støtte for at dette også gjelder sivile saker.

Twisteloven § 14-2 inneholder ingen tilsvarende begrensning som straffeprosessloven § 28 andre ledd. Ved tvisteloven var det meningen å gjøre et betydelig utvidelse i allmennhetens rett til innsyn sammenlignet med tidligere lov. Samtidig må det også etter reglene i tvisteloven gis tilstrekkelige opplysninger om hva det kreves innsyn. Innsynskravet må være tilstrekkelig til at informasjonen kan finnes frem uten nevneverdige praktiske anstrengelser.

Uttalelsen i juridisk teori som forliksrådet har vist til er ikke begrunnet i rettspraksis eller forarbeid. Retten oppfatter at formålet med kravet til konkretisering er særlig knyttet til det praktiske; at den skal være uproblematisk å finne frem materialet det søkes innsyn i. Ved vurderingen av om innsynskravet er tilstrekkelig konkretisert i denne saken mener retten det skal legges vekt på at forliksrådet ikke fører offentlige berammingslister. Dette medfører at allmennhetens innsynsrett vanskelig gjøres i betydelig grad, og hvis innsynsretten skal ha noen realitet må kravet til identifikasjon nødvendigvis lempes. I dette perspektivet mener retten det også er relevant å legge vekt på at innsynskravet er fremsatt av media, som har en særskilt kontrollfunksjon. Det er helt grunnleggende at media gis

praktisk mulighet til å utøve sine oppgaver som også er en forutsetning for allmennhetens tillit til rettspleien.

Innsynskravet gjelder avgjørelser der et begrenset antall selskaper er part. Identifikasjon av hvilke tvister disse selskapene har hatt til behandling i Trondheim forliksråd burde derfor ikke by problemer for forliksrådet, verken når det gjelder å finne tak i sakene eller arbeidsmengden med å levere dem ut. Videre er det ingenting i saken som tilsier at innsynsbegjæringen omfatter sakstyper som gir grunnlag for unntak i innsynsretten etter tvisteloven §§ 14-3 eller 14-4.

Ettersom sakene er tilstrekkelig identifisert, og det ikke knytter seg omstendigheter som tilsier annet, konkluderer retten med at innsynskravet skal tas til følge. Innsynsretten gjelder verserende og avsluttede saker. Retten legger til grunn at det er anledning for å fastsette en ramme bakover i tid. Det har ikke vært et tvistepunkt, og retten tar derfor ikke stiling til spørsmålet.

Det fastsettes ingen særskilt oppfyllelsesfrist. Basert på omfanget av arbeidet som må gjøres for å utlevere de aktuelle dokumentene, må det forventes at oppfyllelse er skjedd innen 2 uker etter at avgjørelsen er meddelt.

Det er ikke fremsatt krav om sakskostnader, som derfor ikke vurderes.

***

SLUTNING

Adresseavisen v/ journalist Lajla Ellingsen skal gis innsyn i offentlige avgjørelser i saker for Trondheim forliksråd der en eller flere av følgende selskaper er parter:

- Norinvest Drift AS (991329196),
- Norinvest AS (9800281868),
- Grupo Nordico AS (915716105),
- Stav Hotell AS (989238965) og
- Vestre Rosten 78 AS (976844076).

***

Retten hevet

Leif Otto Østerbø

Veiledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

Veiledning om anke i sivile saker

I sivile saker er det reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 som gjelder for anke. Reglene for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger er litt ulike. Nedenfor finner du mer informasjon og veiledning om reglene.

Ankefrist og gebyr

Fristen for å anke er én måned fra den dagen avgjørelsen ble gjort kjent for deg, hvis ikke retten har fastsatt en annen frist. Disse periodene tas ikke med når fristen beregnes (rettsferie):

- fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag
- fra og med 1. juli til og med 15. august
- fra og med 24. desember til og med 3. januar

Den som anker, må betale behandlingsgebyr. Du kan få mer informasjon om gebyret fra den domstolen som har behandlet saken.

Hva må ankeerklæringen inneholde?

I ankeerklæringen må du nevne

- hvilken avgjørelse du anker
- hvilken domstol du anker til
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hva du mener er feil med den avgjørelsen som er tatt
- den faktiske og rettslige begrunnelsen for at det foreligger feil
- hvilke nye fakta, bevis eller rettslige begrunnelser du vil legge fram
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det kravet ankesaken gjelder, og hvilket resultat du krever
- grunnlaget for at retten kan behandle anken, dersom det har vært tvil om det
- hvordan du mener at anken skal behandles videre

Hvis du vil anke en tingrettsdom til lagmannsretten

Dommer fra tingretten kan ankes til lagmannsretten. Du kan anke en dom hvis du mener det er

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i dommen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Hvis du ønsker å anke, må du sende en skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har behandlet saken. Hvis du fører saken selv uten advokat, kan du møte opp i tingretten og anke muntlig. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater, anker muntlig.

Det er vanligvis en muntlig forhandling i lagmannsretten som avgjør en anke over en dom. I ankebehandlingen skal lagmannsretten konsentrere seg om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet, og som det er knyttet tvil til.

Lagmannsretten kan nekte å behandle en anke hvis den kommer til at det er klart at dommen fra tingretten ikke vil bli endret. I tillegg kan retten nekte å behandle noen krav eller ankegrunner, selv om resten av anken blir behandlet.

Retten til å anke er begrenset i saker som gjelder formuesverdi under 250 000 kroner

Hvis anken gjelder en formuesverdi under 250 000 kroner, kreves det samtykke fra lagmannsretten for at anken skal kunne bli behandlet.

Når lagmannsretten vurderer om den skal gi samtykke, legger den vekt på

- sakens karakter
- partenes behov for å få saken prøvd på nytt
- om det ser ut til å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket, eller ved behandlingen av saken

Hvis du vil anke en tingretts kjennelse eller beslutning til lagmannsretten

En *kjennelse* kan du som hovedregel anke på grunn av

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i kjennelsen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Kjennelser som gjelder saksbehandlingen, og som er tatt på bakgrunn av skjønn, kan bare ankes dersom du mener at skjønnsutøvelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan du bare anke hvis du mener

- at retten ikke hadde rett til å ta denne typen avgjørelse på det lovgrunnlaget, eller
- at avgjørelsen åpenbart er uforsvarlig eller urimelig

Hvis tingretten har avsagt dom i saken, kan tingrettens avgjørelser om saksbehandlingen ikke ankes særskilt. Da kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Kjennelser og beslutninger anker du til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anken avgjøres normalt ved kjennelse etter skriftlig behandling i lagmannsretten.

Hvis du vil anke lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Samtykke gis bare når anken gjelder spørsmål som har betydning utover den aktuelle saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta anker over *kjennelser* og *beslutninger* til behandling dersom anken ikke reiser spørsmål av betydning utover den aktuelle saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves. Anken kan også nektes fremmet dersom den reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.